

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

LEARNING MANAGEMENT BASED ON THE THREEFOLD TRAINING
FOR STUDENTS DEVELOPMENT ON THE SOCIAL STUDIES
RELIGION AND CULTURE ESSENTIAL GROUP OF
SRIKRANUANWITTAYAKOM SCHOOL
KHON KAEN PROVINCE

นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม
จังหวัดขอนแก่น

นายสุหัชชา พิมพ์เนา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Learning Management Based on Threefold Training for Student
Development of Social Studies, Religion and Culture
Department of Srikrakuan Wittayakom School

Suhachchca Pimnaow

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
Master of Arts
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเรื่อง
“การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของ
โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระราชสุตาภรณ์, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ณัฐพิชญ์ อนันต์ธีระกุล)

กรรมการ

(ผศ. ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์)

กรรมการ

(ดร.สมควร นามสีฐาน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์

ประธานกรรมการ

ดร.สมควร นามสีฐาน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายสุหัชชา พิมพ์เนา)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น
- ผู้วิจัย** : สุหัชชา พิมพ์เนา
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ. ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์, ศษ.บ. (ประถมศึกษา), คม. (การประถมศึกษา), Ed.D. (Research Study)
 - : ดร.สมควร นามสีฐาน, ป.ธ. ๖, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา), ป.ร.ด. (พัฒนาสังคม)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

ในการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มเป้าหมาย คือผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๐ คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม มีหลักสูตรที่กำหนดแนวทางการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา และสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักไตรสิกขา มีวิธีการสอนที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อและเทคโนโลยี มีการใช้สื่อที่สอดคล้องและเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการสอน ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีกิจกรรมริ่โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้นักเรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการวัดและประเมินผล มีการวัดประเมินผลครอบคลุมสภาพจริงตามหลักไตรสิกขา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ด้านแนวทางและข้อเสนอแนะ พบว่า ๑) ควรจัดให้การฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากร โดยเน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ๒) ควรนำนักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และมีเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ๓) ควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและผู้ปกครอง ๔) ควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรม

เพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน ๕) ควรจัดให้มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตร
ระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชน ๖) ควรส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาในชุมชนด้วย ๗)
ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน
และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

- Dissertation Title** : Learning Management Based on Threefold Training for Student Development of Social Studies, Religion and Culture Department of Srikrakuan Wittayakom School
- Researcher** : Suhachcha Pimnaow
- Degree** : Master of Arts (Teaching Social Studies)
- Dissertation Supervisory Committee**
- : Asst. Prof. Dr.Rachanee Jaroungsirawat, B.Ed. (Elementary Education), M.Ed. (Elementary Education), Ed.D. (research study)
 - : Dr.Somkhuan Namseethan, Pali VI, B.Ed. (Social Studied Teaching), M.A. (Development Sociology), Ph.D. (Social Development)
- Date of Graduation** : February 27, 2019

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the condition of the learning management based on the principles of Threefold Training (*tisikkhā*) to develop the students in the Department of Social Studies, Religion and Culture of Kranuan Vidya Khom School in Khon Kaen; 2) to study the ways and suggestions to develop the learning management based on the principles of Threefold Training of the school. This qualitative research had its samples as 30 educational administrators and teachers in the school who responded to the interview and the data obtained in this process were analyzed by the descriptive analysis.

In regards to the condition of the learning management based on the principles of Threefold Training, there is the program set with the learner development based on the Threefold Training that is consistent with the mentioned dhamma principle. In aspect of learning management, the teachers have the learning management plan integrated with the Threefold Training together with a variety of teaching methods to keep the students to participate in the learning activities. In terms of media and technology, the appropriate and relevant media are utilized in learning management based on the Threefold Training allowing the students to use the media. In the aspect of student development activities, there is the project to promote moral and ethical for the students as well as the additional activities, allowing the student to learn outside the class to develop the quality of life. In the

aspect of measurement and evaluation, the measurement and evaluation covers the reality based on the Threefold Training in both theoretical and practical sections.

The ways and suggestions to develop the learning management based on the principles of Threefold Training of the school are that 1) the personnel training based on the Threefold Training and the manual of the learning management based on the Threefold Training should be made; 2) the students should be brought to join the activities of temples and communities to build the mutual good relationship and attitudes between the school and communities; 3) the students should be promoted to join the community activities to build the collaboration network between community and their parents; 4) there should be the Buddhist training for the personnel to build their mutual attitudes; 5) the activity to strengthen the good friend relationship of the teachers, administrators, students and community should be organized; 6) meditation and wisdom cultivation practices should be promoted in the community; 7) the community collaboration of the learning management operation based on the Threefold Training should be actively performed together with building understanding to the parents.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.รัชนี จรุงศิริวัฒน์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร. สมควร นามสีฐาน กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาช่วยเหลือให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี ประธานตรวจสอบวิทยานิพนธ์, พระครูสุโมธานเขต คณารักษ์, ดร., ดร.สาคร มหาหิงค์, ผศ. ดร. ประยูร แสงใส, นางนรงค์ เตมอินทร์, นางสกุลักษณ์ เรืองวิเศษ ผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือการวิจัย ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ นักวิชาการทุกท่านที่เป็นเจ้าของหนังสือและงานวิจัยที่มีคุณค่า ซึ่งท่านได้เขียนไว้ให้ได้ศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการเขียนวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ บิดามารดาพี่น้องญาติมิตร ที่ทุกท่านให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

นายสุหัชชา พิมพ์เนาวิ
๙ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๗
๒.๑.๑ แนวคิดการเรียนรู้	๘
๒.๑.๒ กระแสแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการเกิดทฤษฎีการเรียนรู้	
๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑	๑๐
๒.๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้	๑๑
๒.๑.๕ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้	๑๒
๒.๑.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)	๑๓
๒.๑.๗ ทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการการเรียนรู้	๑๓
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา	๑๘
๒.๒.๑ ไตรสิกขาหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๒๘
๒.๒.๒ ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๒๘
๒.๒.๓ หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๒๙
๒.๒.๔ การสอนแบบไตรสิกขา	๓๖
๒.๓ สารสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑	๔๒
๒.๓.๑ วิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑	๔๓
๒.๓.๒ หลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑	๔๓
๒.๓.๓ จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑	๔๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๓.๔ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	๔๔
๒.๓.๕ คุณลักษณะอันพึงประสงค์	๔๕
๒.๓.๖ สารการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๔๕
๒.๓.๗ โครงสร้างเวลาเรียน	๔๗
๒.๔ บริบทโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม	๔๙
๒.๔.๑ ข้อมูลทั่วไปและบริบทของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม	๔๙
๒.๔.๒ ประวัติโรงเรียน	๔๙
๒.๔.๓ ข้อมูลสถานศึกษา	๕๐
๒.๔.๔ พันธกิจของโรงเรียน	๕๐
๒.๔.๕ ด้านสภาพการจัดการเรียนรู้	๕๑
๒.๔.๖ ด้านบริบทของผู้เรียน	๕๑
๒.๔.๗ ด้านบริบทของชุมชน	๕๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ	๕๒
๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ	๕๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๐
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๑
๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	๖๑
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๐
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๓
๔.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	๖๓
๔.๒ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น	๖๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๓ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียน ศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น	๖๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๑
บรรณานุกรม	๗๒
ภาคผนวก	๗๖
ภาคผนวก ก รายงานผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๗๗
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือวิจัย	๗๘
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์และให้สัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย	๘๔
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๘๗
ภาคผนวก จ ภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๙๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๙

สารบัญตาราง

เรื่อง

หน้า

๔.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๖๓

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู

๖๓

สารบัญภาพ

เรื่อง

หน้า

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๕๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นการพัฒนาชีวิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่จะดำเนินไปหรือมี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านกระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจะเป็นการ สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง พัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาบุคลากรของชาติทำ ให้พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตเป็นไปในทางสร้างสรรค์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มั่นคง คิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้คู่คุณธรรม

ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางสังคมมากมาย ทั้งอบายมุข ความขัดแย้ง การเห็นแก่ ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่อ่อนไหวได้ง่าย เมื่อความเจริญ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของตะวันตกเข้ามาอย่างขาดการกลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัดทำให้ ความเจริญด้านวัตถุ แผ่ขยายเข้ามาสู่ประเทศไทย ทำให้ประชาชนสนใจในวัตถุ ขาดการใส่ใจในด้าน จิตใจ สภาพจิตใจของเยาวชนไทยกลับต่ำและขาดการพัฒนาคุณภาพของจิต หรือขาดศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทยลุ่มหลงในวัตถุ สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมากแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหาได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่ แท้จริงของคนไทยไม่ คนนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยมมากขึ้น มีกิเลสมากขึ้น และสิ่งที่ขาดคือศีลธรรม เพราะรับเอาอิทธิพลอารยธรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามามากเกินไป และคนไทยรับเอาโดยไม่มี วิจารณ์ญาณ ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นกับสังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นักคิดและนักวิชาการ พยายามนำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสู่โรงเรียนโดยเสนอแนวคิดและพยายามนำพุทธธรรม ประยุกต์ใช้กับการศึกษาไทยตลอดถึงหลักสูตรพระพุทธศาสนาสำหรับสอนในโรงเรียน เป็นต้น และ เมื่อนำเข้าสู่โรงเรียนแล้วก็มีลักษณะเป็นวิชาหนึ่งในกระบวนการทั้งหลายที่มีอยู่ และการศึกษาไทยให้ ความสำคัญต่อเนื้อหาวิชามากจนละเลยการเรียนที่เป็นวิถีชีวิตจริง ดังนั้น ที่ผ่านมามีหลักสูตร พระพุทธศาสนาต่าง ๆ ที่นำเข้าสู่โรงเรียนจึงมีลักษณะเป็นวิชา แต่มีได้นำไปสู่วิถีชีวิตจริง

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประเทศชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทย ความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่

มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัยอีกทั้งความง่ายยากตั้งแต่เรื่องเบื้องต้น ทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตร กุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็ได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเอง เริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติซึ่งได้ก่อสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษแก่ผู้เรียนทุกวัย

การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือ การสอนให้รู้จักสอนตัวเองให้พ้นทุกข์และฝึกอบรมให้เป็นคนสมบูรณ์แบบ โดยการปฏิบัติตามคุณธรรม ๓ ประการ คือ ศีลสมาธิ และปัญญา ปัญญา คือ ความรู้แจ้ง รอบรู้ รู้เท่าทันสภาวะความเป็นจริง ผู้มีปัญญาเท่านั้นจะขจัดรากเหง้าของความทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง และพระองค์ทรงมีพระปรีชาญาณสามารถเลือกใช้ วิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชน นอกจากนี้ พระองค์ทรงมีกลวิธีในการสอน ในการอธิบาย ในการตอบปัญหาอย่างชาญฉลาดชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และพระองค์ยังมีการเสริมแรงให้ผู้เรียนภาคภูมิใจในตนเอง เรียนด้วยความสบายใจ สร้างบรรยากาศในการเรียนให้ผู้เรียนอยากเรียนกระตือรือร้นที่จะเรียน จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายในการสอนและพุทธวิธีต่าง ๆ ในการที่ทรงใช้สอนนั้น ล้วนตะล่อมไปสู่ปัญญาให้บุคคลประจักษ์แจ้งด้วยตนเองจนสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ การศึกษาที่ถูกทางควรใช้ไตรสิกขาและอริยมรรค ซึ่งจะทำให้แนวคิดทางการศึกษาบรรลุเป้าหมายและเกิดความสมบูรณ์ได้ พร้อมทั้งควรนำแนวทางสู่ความสำเร็จ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาใช้เป็นยุทธศาสตร์การศึกษาโดยรวม ซึ่งครอบคลุมการพูด การกระทำและการคิด และเมื่อไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาที่สำคัญ ดังนั้นภารกิจของสถานศึกษาก็คือการฝึกบุคคลครบทั้ง ๓ ระดับ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

นักการศึกษาหลายท่านจึงได้พยายามแสวงหาวิธีการนำหลักพุทธธรรมเข้าสู่กระบวนการศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่แท้จริง

กระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์กับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี คนเก่งคนมีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีจิตใจดี มีสมาธิมั่นคง และมีปัญญาดี พร้อมเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น มีสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาหลักไตรสิกขาไว้ ๓ ด้านคือ ๑. ศีล ๒. ด้านสมาธิ ๓. ด้านปัญญา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ใน ๕ ด้าน ได้แก่

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตามหลักสูตร
๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดการเรียนรู้
๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านสื่อและเทคโนโลยี
๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้บริหาร จำนวน ๔ คน และครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จำนวน ๒๖ คน รวมจำนวน ๓๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน ๔ คน และครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จำนวน ๒๖ คน รวมจำนวน ๓๐ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ในการใช้วิจัย คือ โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตั้งแต่เดือน กันยายน ๒๕๖๑ ถึงเดือน มกราคม ๒๕๖๒ รวม ๕ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ฝึกทักษะ ฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

๒. องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ๑. ครูผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นคนถ่ายทอดและให้คำแนะนำกับผู้เรียน ๒. ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญและจะขาดมิได้ เพราะถ้าหากไม่มีผู้เรียนแล้ว การสอนก็จะไม่เกิดขึ้น ๓. เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ ๔. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ ๕. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องจัดการภายในห้องเรียนให้น่าอยู่ ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้

๓. รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติของผู้เรียนชอบ ใช้ในการจัดการและจดจำข้อมูลและทักษะต่าง ๆ รูปแบบการเรียนรู้ของเรามีผลต่อการที่เราเรียนรู้อย่างไรและวิธีที่เราเรียนได้ดีที่สุด

๔. ไตรสิกขา หมายถึง สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่ ๑. ศีล หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างถูกต้องทางกาย ทางวาจา ๒. สมาธิ หมายถึงพฤติกรรมที่ทำให้จิตใจสงบ หรือทำให้ตั้งมั่นแน่วแน่ ๓. ปัญญา หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความรู้ ความสามารถที่ถูกต้อง

๕. กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ

ฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดี มีขั้นตอนในการศึกษา ๕ ขั้นตอนดังนี้

๑. ชี้นำสู่บทเรียน ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้การวัดประเมินผลขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจ

๒. ชี้นิสัย ผู้เรียนต้องควบคุมตัวเองทางกาย วาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยความดีงาม ตามมารยาททางสังคมและกรอบของศีลธรรม โดยครูเป็นผู้แนะนำให้นักเรียนควบคุมความประพฤติของตนเองเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อมที่จะเรียน

๓. ชี้นสมาธิ เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องตั้งใจมั่นรวบรวมจิตให้สงบแน่วแน่ อยู่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะให้นักเรียนนั่งสมาธิทำจิตใจให้ปลอดโปร่ง ประมาณ ๓ นาที เมื่อเห็นว่่านักเรียนสงบพร้อมที่จะรับฟังให้นักเรียนออกจากสมาธิ ควบคุมจิตใจของตนเองให้อยู่ในเรื่องที่จะเรียนตั้งใจฟัง และปฏิบัติตนตามกิจกรรมการเรียนการสอน

๔. ชี้นปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนทำความเข้าใจเรื่องที่จะเรียน จนกระทั่งเกิดความชัดเจนสามารถพบแนวทางการแก้ปัญหาหรือมีความกระจ่างชัดแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพที่เหมาะสมตามหลักคุณธรรม

๕. ชี้นสรุปและประเมินผล ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญที่เรียน ประโยชน์ที่ได้รับและการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จากนั้นทำการประเมินผล

๖. กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง สาระการเรียนรู้ที่กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรักชาติ และภูมิใจในความเป็นไทย

๗. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

๘. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จำนวน ๔ คน

๙. ครู หมายถึง ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวน วิทยาคม จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๒๖ คน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษา เรื่องการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น จะได้ประโยชน์ ดังนี้

๑.๗.๑ โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ได้ข้อมูลพื้นฐานสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๗.๒ โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ได้แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๗.๓ ผลจากการศึกษาจะเป็นแนวทางให้สถานศึกษาอื่นๆ ได้นำไปประยุกต์ให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๑.๑ แนวคิดการเรียนรู้

๒.๑.๒ กระแสแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการเกิดทฤษฎีการเรียนรู้

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑

๒.๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้

๒.๑.๕ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

๒.๑.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

๒.๑.๗ ทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการการเรียนรู้

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

๒.๒.๑ ไตรสิกขาหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๒.๓ สาระสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๒.๔ บริบทของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมาย เพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้อ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ต้นศิริ กล่าวว่า การ ฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอน

คุณธรรมในภาคทฤษฎี^๑ สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยาม การศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^๒ นอกจากนี้ ท่านยังได้กล่าว อีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้อง จึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาท การฝึกฝน แก้ไขปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายใน ตัวตน ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชน ที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้าง หรือแม้แต่ความรู้สึกลึกซึ้งในใจของตน เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่า ทັນและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม ๘ คือ มีลาภ สูญเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเดียวน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม ๘^๓

๒.๑.๑ แนวคิดการเรียนรู้

๑. พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

๒. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด ๒ ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัว หนึ่งเมื่อกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันที ตัวที่ ๒ จะยังคงต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

๓. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่ กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลาจออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่ มันจะวิ่งพลาจ จำไม่ได้ว่า ทางไหนคือทางออก)

๔. การให้เสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการสามารถช่วย ปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้เสริม วิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

^๑ วิชัย ตันศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^๒ พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๗๐.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙๕-๒๙๗.

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการกระทำได้อีกอย่างหนึ่ง การเสริมแรงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการกระทำไปได้ในระดับที่แตกต่างกันออกไป เช่น การลงโทษทำให้รู้ได้เร็ว และลืมเร็ว การให้รางวัลสามารถปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

๒.๑.๒ กระแสแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการเกิดทฤษฎีการเรียนรู้

แต่เดิมนักคิดมักใช้วิธีการสร้างองค์ความรู้ในเชิงปรัชญาในการอธิบายและพิสูจน์ยืนยันความคิดเชิงปรัชญาของตน แต่ต่อมาเมื่อโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น จึงได้มีการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Process) มาใช้ในการพิสูจน์ ทดสอบแนวความคิด ความเชื่อเหล่านั้น เป็นผลให้เกิดทฤษฎีและหลักการทางการศึกษาขึ้นเป็นจำนวนมาก

ความเชื่อทางการศึกษา หรือการจัดการการเรียนรู้ที่ผ่านในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น ได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการสอนเด็ก (Pedagogy) โดยได้รับอิทธิพลมาจากกระแสความคิดทางวิทยาศาสตร์ และกระแสความคิดเกี่ยวกับศิลปะด้านการสอนประกอบ ดังนี้

๑. กระแสความคิดทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยวิธีการที่เคร่งครัดต่อระเบียบวิธีการวิจัย โดยเน้นการทดลองในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ กระแสความคิดทางวิทยาศาสตร์ ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก มีนักการศึกษาได้ใช้แนวทางการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ในการศึกษา ค้นคว้า นับเป็นการวิจัยอย่างมีกฎเกณฑ์มากกว่าการศึกษาในระยะที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งอาศัยเพียงความเชื่อถ้อยล่อยๆ เท่านั้น วิธีดังกล่าวนำไปสู่การเกิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์ขึ้นในเวลาต่อมา

๒. กระแสความคิดเกี่ยวกับศิลปะด้านการสอน เป็นแนวคิดที่เน้นศิลปะในการเรียนรู้ โดยการค้นหาวิธีการในการรับความรู้แบบใหม่ๆ แล้วทำการวิเคราะห์ถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ลักษณะแนวคิดที่สำคัญคือ การคิดที่ว่า การเรียนรู้นั้นควรจะมีการเริ่มต้นโดยใช้สถานการณ์ต่างๆ มากกว่าเริ่มต้นจากเนื้อหาวิชา ทั้งนี้วิธีการสอนแบบดั้งเดิมทั่วไปที่ใช้กันอยู่มักเริ่มต้นจากตัวผู้สอน (Teacher center) หรือจากเนื้อหาวิชาเป็นอันดับแรก (Subject Matter) แล้วจึงมองดูที่ตัวผู้เรียนเป็นอันดับที่สอง ลักษณะการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมนั้นผู้เรียนจะต้องพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับหลักสูตรซึ่งต่างจากศาสตร์และศิลป์ด้านการสอนในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดมาสู่การจัดการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) โดยมีจุดเน้น ให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมีผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้^๔

^๔ ดร. พรพิมล พรพีระชนม์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้ , (สงขลา : พิมพ์ที่พิมพ์สงขลา ภาคหลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมากและแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับสามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่างๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus - Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ “พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของสิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึงเหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วนการตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมองโดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกาเย่ เป็นต้น โดยกาเย่ เชื่อว่าความรู้สึกละเอียดประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กาเย่ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายากโดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน^๕

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖-๓๗.

๒.๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูล และเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้ที่สามารถทำการทดสอบได้ สามารถอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา^๖

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลาง คือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่างๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนกับ “พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึงเหตุการณ์หรือสิ่งใดๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคล ส่วนการตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้^๗

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง^๘

^๖ ผศ. รังสรรค์ บุษยะมา, เอกสารการจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพฯ มหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^๗ ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗

^๘ ศิริบุรณ์ สายโกสม, รศ. ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๘๙.

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^๙

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้ก็มีสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย่ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยม และพุทธินิยมเข้าด้วยกัน^{๑๐}

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง ๔ กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษามหาวิทยาลัย คือ ไตรสิกขา กล่าวคือการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ฝึกฝน อบรมจิตใจ ให้สงบเหมาะสมแก่การใช้งานและพัฒนาให้เกิดปัญญา รู้เท่าทันปัญหา สามารถเผชิญปัญหาได้อย่างมีสติและเป็นสุข

ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน^{๑๑}

๒.๑.๕ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีเกิดจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงที่ต้องอาศัยเหตุผล เพื่อนำไปสู่การเกิดระเบียบกฎเกณฑ์ที่ต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาตรวจสอบสมมติฐาน เมื่อเกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นได้แล้ว จึงสรุปความคิดที่เป็นรูปธรรมนั้นออกมาเป็นทฤษฎีต่อไปแล้วทฤษฎีเหล่านั้น ก็จะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป ในการปฏิบัติงานใด ๆ ถ้าหากผู้ดำเนินการปราศจากหลักการและทฤษฎีเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ย่อมประสบปัญหาและอุปสรรคได้โดยง่าย สำหรับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ นั้น ถ้าเราได้

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

^{๑๐} รังสรรค์ บุชยะมา, ผศ. การจัดการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖

^{๑๑} อาสาสมัครผู้เขียนวิกิพีเดีย, ทฤษฎีการเรียนรู้, ([http:// www.th.wikipedia.org/windex.php](http://www.th.wikipedia.org/windex.php)).

ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ย่อมจะเกิดประโยชน์และสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องในโอกาสที่เหมาะสม เรื่องนี้ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีและการปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่ควรทำควบคู่กันไปเสมอ ดังคำกล่าวของคิตต์ (Kid,197 อ้างอิงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, ๒๕๓๘ : ๓๖) ที่ว่า ทฤษฎีที่ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย และการปฏิบัติงานที่ขาดทฤษฎีก็เปรียบเหมือนคนตาบอด” (Theory without practice is empty , and practice without theory is blind)^{๑๒}

๒.๑.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรก คือ มิลเลอร์และ ดอลลาร์ด M (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี ๑๙๔๑ โดยใช้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้ เสนอนิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี 1969 โดยได้อธิบายการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบด้วย ๔ กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จาก การคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลเหมือนตัวแบบ (พรณี ช. เจนจิต, ๒๕ : ๓ ๓๘๓ ๖)

๒.๑.๗ ทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการการเรียนรู้

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผลและสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยากนัก ผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike ค.ศ.1 814 – 1949))

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ธอร์นไดค์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Thialand Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดีและเหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว บุคคลจะใช้รูปแบบ การตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าใน

^{๑๒} ดร. พรพิมล พรพีระชนม์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้ , (สงขลา : พิมพ์ที่พิมพ์สงขลา ภาค หลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

การเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไคค์ สรุปได้ดังนี้ (American Psychology Association, 2006)

๑.๑ กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้อีก ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

๑.๒ กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกาย และจิตใจ

๑.๓ กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุด อาจลืมได้จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของ ธอร์นไคค์ สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ ดังนี้

๑. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัล

๒. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

๓. การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐาน เพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

๔. หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

๕. การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จการศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือรางวัล ที่ผู้เรียนพึงพอใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๒. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (B.F.Skinner ค.ศ. 1904 -1990)

สกินเนอร์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนาหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคันจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลายๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคันให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น HergenHahn and Olson, 1993: 80 – 119.

๓ . ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ มีสาระสำคัญที่สรุปได้ ดังนี้ (Lall and Lall, ๑๙๘๓ อ่างใน ทิศนา แคมมณี, ๒๕๔๗: ๖๔ – ๖๖)

๑. พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

๑.๑ **ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period)** เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๐ – ๒ ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

๑.๒ **ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒ - ๗ ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง แต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อยๆ ๒ ขั้นคือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรวบยอด (Pre – Conceptual Intellectual Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒ - ๔ ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ ๔- ๗ ปี

๑.๓ **ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๗-๑๑ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจ และสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น ๑.๔ **ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๑๑ - ๑๕ ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

๒. ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

๓. กระบวนการทางสติปัญญา มีลักษณะ ดังนี้

๓.๑ การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับ ประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

๓.๒ การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถเข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

๓.๓ การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับ หากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้นในตัวบุคคล

๔ . ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner)

บรุนเนอร์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจาก เพียเจต์บรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรุนเนอร์ มีดังนี้ (Bruner, 1960 อ้างอิงใน ทิศนา ขัมมณี, ๒๕๔๗, หน้า ๖๖-๖๘.)

๔.๑ การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

๔.๒ การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

๔.๓ การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

๔.๔ แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

๔.๕ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ เป็น ๓ ขั้น ใหญ่ๆ คือ

๔.๕.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๔.๕.๒ ขั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

๔.๕.๓ ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นขั้นการเรียนรู้ สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรม ได้

๔.๖ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

๔.๗ การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning)

๕. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Theory of Meaning Verbal Learning)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ เดวิด ออซุเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม เชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถ เชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้^{๑๓}

หลักการจัดการการเรียนรู้

๑. ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

๒. การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

๓. หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

๖. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ มาสโลว์ เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้

๑. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นคือ ขั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need) ขั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need) ขั้นความต้องการความรัก (Love Need) ขั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need) และขั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization) หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตนในแต่ละขั้น มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น

๒. มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะดีมด้าจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปีติเป็นช่วงเวลาที่คุณคนเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อยๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

^{๑๓} พรรณี ชูทัย เจนจิต.จิตวิทยาการเรียนการสอน. (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ. 2538), หน้า ๓๙๗.

หลักการจัดการการเรียนรู้

๑. การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกของความต้องการของบุคคล
๒. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน
๓. ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้
๔. การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

สิกขาหรือการศึกษา ความหมายของคำว่า สิกขา /การศึกษาในพระพุทธศาสนา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คำว่า ศึกษา มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา และมาจากบาลีว่า สิกขา แปลว่า การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมาย ดังนี้^{๑๔}

คำว่า ศึกษา เป็นคำที่มาจากสันสกฤต ถ้าเป็นบาลีเรียกว่า สิกขา มีความหมายเดียวกัน สิกขา คือ หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา

การศึกษา มาจาก คำว่า สิกขา ในภาษาบาลี ซึ่งแยกได้เป็น สะ กับ อิกขะ สะ แปลว่า เอง ตัวเอง อิกขะ แปลว่า เห็น การเห็น เมื่อรวมความกันแล้วแปลว่า การเห็นตนเอง โดยตนเอง เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง หรือเพื่อเข้าใจในตนเองให้แจ่มแจ้ง และถูกต้องได้แก่การมีสัมมาทิฐิ คือ เข้าใจเรื่องความดับทุกข์ ความรู้จักเหตุ ให้เกิดทุกข์ ความรู้จักการดับทุกข์ และความรู้จักทางให้ถึงความดับทุกข์ และยังได้ให้ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา ดังนี้^{๑๕} การศึกษาในพระพุทธศาสนา หมายถึง Training เป็นอย่างน้อย คือ การทำลงไปจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่ ศึกษาเล่าเรียน ให้รู้ เข้าใจ จดจำได้เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติพร้อมกันไปด้วย จนเกิดเป็นความเห็นแจ้งเป็นปัญญาในขั้นสูง เพื่อทำลายอัสวกิเลส

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ,การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต , พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^{๑๕} พุทธทาสภิกขุ, ความกลัว : พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๔๒.

นอกจากนี้ ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ ยังได้วิเคราะห์ศัพท์เพิ่มเติมอีก ดังนี้ คำว่า การศึกษา หากแปลตามรากศัพท์ภาษาบาลีก็จะได้ว่า^{๑๖}

๑. การเห็นด้วยปัญญา (สะหะ ปัญญาเย อิกขะตีติ สิกขา ธรรมชาติโดย้อมเห็นด้วยปัญญา ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือ การมองสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา)

๒. การเห็นด้วยตนเอง (สะยัง อิกขะตีติ สิกขา ธรรมชาติโดย้อมเห็นด้วยตนเองธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือ รู้เห็นด้วยตนเอง สัมผัสเองด้วยใจ)

๓. การเห็นตนเอง (สะกัง อิกขะตีติ สิกขา ธรรมชาติโดย้อมเห็นซึ่งตนเอง ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือการมองเห็นตนเอง)

๔. การเห็นเท่าทัน (สะมัง อิกขะตีติ สิกขา ธรรมชาติโดย้อมเห็นเท่าทัน ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือการเห็นเท่าทัน)

๕. การเห็นตามความเป็นจริง (สันตัง อิกขะตีติ สิกขา ธรรมชาติโดย้อมเห็นสิ่งซึ่งมีอยู่ ธรรมชาตินั้นชื่อว่าการศึกษา คือ มองเห็นตามหลักอริยสัจ คือ ความจริงแท้)

ตามความหมายของการศึกษาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์พยายามเข้าใจธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์เองและธรรมชาติที่แวดล้อมรอบตัวมนุษย์โดยใช้การศึกษา เพื่อเพ่งพินิจสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา เห็นตนเอง เห็นด้วยตนเอง เห็นเท่าทันและเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริงแท้ อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ตามรูปศัพท์แล้ว คำว่า การศึกษา ตรงกับคำว่าสิกขา ที่ใช้ในพระพุทธศาสนา และความหมายของคำว่า สิกขา กล่าวไว้ดังนี้ ว่า^{๑๗}

บุคคลย่อมศึกษาอริสัจ คือศึกษาเรื่องความประพฤติทางกายวาจาให้สูงขึ้นไปยังศึกษาในการฝึกอบรมจิตใจให้ดีขึ้นบ้าง ศึกษาในการอบรมปัญญาให้เจริญสูงขึ้นบ้างเมื่อหวังจิตคำนึงถึงการศึกษา ๓ อย่างนี้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อรู้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อเห็นคือเข้าใจก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อตั้งจิตกำหนดแน่วแน่ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อน้อมจิตกำหนดไปก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อประคองความเพียรก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อเอาสติกำหนดก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อตั้งจิตมั่นก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อรู้ทั่วชัดด้วยปัญญาก็เรียกว่าศึกษา เมื่อรู้สิ่งที่พึงรู้จำเพาะก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อกำหนดรู้สิ่งที่ควรกำหนดรู้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อละสิ่งที่พึงละก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อประจักษ์แจ้งสิ่งที่ควรประจักษ์แจ้งก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อฝึกอบรมเจริญสิ่งที่ควรปฏิบัติควรฝึกอบรมก็ชื่อว่าศึกษา อีกตอนหนึ่ง ว่า^{๑๘}

ภิกษุเล่าเรียนพระสูตร เล่าเรียนพระวินัย เล่าเรียนพระอภิธรรม ถือปฏิบัติเป็นผู้อยู่ป่าเป็นประจำ ถือปฏิบัติเป็นผู้ฉันอาหารบิณฑบาตเป็นประจำ ถือผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เขาทิ้งแล้วเอามาซักเอามาข้อมทาเองเป็นประจำ ถือมีจีวรแค่ ๓ ผืนเป็นประจำ เป็นต้น ก็ชื่อว่าศึกษาและยิ่งกว่านั้นพระพุทธ

^{๑๖} พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ , ธรรมทรรคนปฎิบัติการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : ประชาธรรม , ๒๕๔๔), หน้า ๓-๔.

^{๑๗} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๙๖๐/๖๐๘.

^{๑๘} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๐๘/๒๘๕.

องค์ยังตรัสถึงการศึกษาศิลปะในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการศึกษาที่ยอดเยียมกว่าการศึกษาทั่ว ๆ ไปดังนี้
ว่า^{๑๙}

ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช่างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง
ธนูบ้าง ดาบบ้างหรือศึกษา ศิลปะชั้นสูงชั้นต่ำ ย่อมศึกษาต่อสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิดผู้ปฏิบัติผิด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การศึกษานี้มีอยู่เราไม่กล่าวว่ามี ก็แต่ว่าการศึกษานั้นเป็นการศึกษา
ที่เหลว... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความ
เลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษาอริศิลป์บ้าง อริจิตบ้าง อริปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว
การศึกษานี้ยอดเยียมกว่าการศึกษาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ...
เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่
หวั่นไหวมีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษาอริศิลป์บ้าง อริจิตบ้าง อริปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคต
ประกาศแล้วนี้ เราเรียกว่า สิกขานุตตริยะะ

จากข้อความดังกล่าวมานั้น จะเห็นว่า การศึกษามีความหมายครอบคลุมทั้งการเล่าเรียน
และการปฏิบัติไปพร้อมกันและความจากพุทธพจน์ยังชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท
คือ

๑. การศึกษาแบบธรรมดาสามัญทั่วไป

๒. การศึกษาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นการศึกษาที่ยอดเยียม คือ ไตรสิกขา เป็นไปเพื่อ
ความพ้นทุกข์ หรือพระนิพพาน

ในพระพุทธศาสนา มีการแบ่งคนออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามการศึกษา เรียกว่า เสาะ และ
อเสาะ คือผู้ที่ยังต้องศึกษา และผู้ที่จบการศึกษาแล้วดังนี้^{๒๐}

เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าพระเสาะ เพราะยังต้องศึกษาต่อไป ศึกษาอะไร ศึกษาอริศิลป์ศึกษา
บ้าง อริจิตศึกษาบ้าง อริปัญญาศึกษาบ้าง... พระเสาะทั้งหลาย คำนึงถึงไตรสิกขานี้ ศึกษาอยู่รู้ศึกษา
อยู่อยู่อริฐานจิตศึกษาอยู่ น้อมใจไปด้วยศรัทธาศึกษาอยู่ ประคองความเพียรศึกษาอยู่ ตั้งสติไว้ศึกษา
อยู่ตั้งจิตศึกษาอยู่รู้ทั่วด้วยปัญญาศึกษาอยู่ รุ้ยิ่งซึ่งธรรมที่ควรรู้อย่างศึกษาอยู่ กำหนดรู้ธรรมที่ควร
กำหนดรู้ศึกษาอยู่ ละธรรมที่ควรละศึกษาอยู่ เจริญธรรมที่ควรเจริญศึกษาอยู่ ทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควร
ทำให้แจ้งศึกษาอยู่ ประพฤติเอื้อเพื่อ ประพฤติเต็มใจ สมาทานประพฤติไป เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่า
พระเสาะ... พระเสาะเหล่านี้ ได้แก่พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติ เพื่อโสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่าน
ผู้ปฏิบัติเพื่อสกทาคามีผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออนาคามีผลพระอรหันต์ และท่านผู้ปฏิบัติ
เพื่ออรหันต์ผลจากความหมายในข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเสาะคือบุคคลที่ยังต้องศึกษาในไตรสิกขาเป็น
คนมีการศึกษา โดยจำกัดความไว้เฉพาะอริยบุคคลขั้นต้น ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเท่านั้นจึงนับเข้า

^{๑๙} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๒๘๗.

^{๒๐} จ.จ. (ไทย) ๓๐/๙๒/๑๖.

เป็นพระเสขะ ส่วนคนทั้งหลายที่มีคุณธรรมด้อยกว่าพระโศดาบัน ย่อมเรียกชื่อต่าง ๆ กันไป ตามระดับคุณธรรม ความประพฤติและปัญญา กล่าวคือ^{๒๑}

ผู้ที่ยังอยู่ใต้กระแสครอบงาของโลภธรรม ไม่รู้ไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญาที่เท่าทันตามสภาวะและตามเหตุปัจจัย ดำเนินชีวิตเอียงไปทางมัวเมาในกามสุขบ้าง บีบรัดทรมานตนเองอย่างเข้มงวดบ้าง หรือยึดถือแบบแผนวิธีที่มั่งงาย ไม่ดำเนินตรงไปในมีชฌิมมาปฏิบัติภา เรียกว่า ปุถุชน

ผู้ที่ห่างไกลอารยธรรม มีเดบอด ไม่รู้จักดีชั่ว ดำเนินชีวิตตามกระแสแห่งต้นหาชักพาไปไม่ใช้ความคิดและปัญญา พร้อมทั้งจะเบียดเบียนผู้อื่นด้วยความเห็นแก่ตัว เรียกว่า อันธพาลปุถุชน

ผู้ที่รู้จักอารยธรรม เมื่อได้ระดับเสียงของอริยบุคคลแล้ว เริ่มดำเนินชีวิตดีงาม มีศีลธรรมประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ หรืออย่างน้อยดำรงอยู่ในสภาวะแห่งศีล ๕ ประการ เรียกว่า กัลยาณปุถุชน หรือสุตวันต์อริยสาวก คือผู้ระดับศาสนแห่งอารยชน ตั้งต้นที่จะเดินเข้ามาใกล้อริยมรรค

อนึ่ง พระอเสขะคือบุคคลที่จบการศึกษาแล้ว ได้แก่พระอรหันต์ เนื่องทำกิจเกี่ยวกับฝึกฝนอบรมตนบริบูรณ์แล้วในมรรค ไม่มีกิเลส และไม่มียุทธธรรมที่สูงกว่านี้ที่จะต้องชวนชววยอีกดังความที่ปรากฏว่า^{๒๒} ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญที่เรียกว่าอเสขะ ๆ ดังนี้ ภิกษุเป็นอเสขะด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเห็นชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความดำริชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการเจรจาชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการทำงาน ชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการเลี้ยงชีพชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความพยายามชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการระลึกชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความตั้งใจชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความรู้ชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความหลุดพ้นชอบอันเป็นอเสขะ ดูกรภิกษุ ภิกษุยอมเป็นอเสขะ ด้วยประการอย่างนี้แลฯ

นอกจากนี้ ในสมัตตสูตร^{๒๓} ได้ยกข้อความการสนทนาธรรมกันระหว่างพระสารีบุตรกับพระอนนุทระ โดยได้กล่าวเพิ่มอีกว่า ที่ได้ชื่อว่า พระอเสขะ เพราะเจริญสติปัญญาและได้บริบูรณ์ในสติปัญญา ๔ อย่างก็ตามในการศึกษาครั้งนี้มุ่งที่จะพิจารณาในประเด็นของ อริยมรรค (เนื่องจากเกี่ยวข้องกับไตรสิกขา) อันเป็นแนวทางแห่งอารยชน ซึ่งเปรียบเหมือนเส้นทางที่จะนำไปสู่จุดหมายแต่มีส่วนประกอบ ๘ อย่าง โดยสรุปรวมไว้ในไตรสิกขา และจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ฉะนั้น ในเบื้องต้นนี้จะพิจารณาเฉพาะคำว่า สิกขา ก่อน ดังนี้

ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนามีได้มุ่งหมายเพียงแค่การศึกษาในระดับปริยัติ เพราะหากพอใจเพียงแค่นี้โดยไม่นำไปสู่การปฏิบัติก็ไม่สามารถบรรลุผลประโยชน์สูงสุด

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑๒.

^{๒๒} อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑๑/๑๖๑.

^{๒๓} ส.ม. (ไทย) ๒๙/๓๘๔/๑๖๒.

ที่ฟังได้ฟังถึง แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะส่งเสริมให้เล่าเรียนปริยัติเป็นเบื้องต้น แต่ก็ไม่สรรเสริญถ้าบุคคลพึงพอใจและหยุดอยู่เพียงแค่ขั้นเล่าเรียนปริยัติ ฉะนั้น จึงได้อุปมาบุคคลที่พอใจเล่าเรียนเพียงแค่ปริยัติว่าเหมือนกับคนตาบอดถือคอบเพลิงทว่าตนเองกลับไม่ได้เห็นแสงสว่างของคอบเพลิงที่ตนเองถือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่อาจได้รับประโยชน์ที่สมบูรณ์แท้จริงจากสิ่งที่ได้เล่าเรียน หรือท่องจำมาดังสุภาสิตของพระอานันทเถระกาลว่า^{๒๔}

ผู้ใดเล่าเรียนมามาก ดูหมิ่นผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาน้อยด้วยการสดับ แต่เขาไม่ได้ปฏิบัติตามที่เล่าเรียนมาย่อมปรากฏแก่เราเหมือนคนตาบอดถือดวงไฟไป ฉะนั้น บุคคลควร เข้าไปนั่งใกล้ผู้ที่ศึกษามาก แต่ไม่ควรทำสุตะที่ตนได้มาให้พินาศเพราะสุตะที่ตนได้นั้นเป็นเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้นจึงควรเป็นผู้ทรงธรรม

จากสุภาสิตดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการศึกษาในพระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งเพียงแค่เล่าเรียนท่องจำพุทธพจน์ หรือในระดับปริยัติ โดยได้ชี้ว่านั่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาเท่านั้น และสาเหตุที่พระพุทธศาสนาไม่ให้การศึกษายุคต่อเพียงแค่ปริยัตินั้น อาจพิจารณาได้หลายประเด็น ยกตัวอย่าง ดังนี้

พระพุทธศาสนามุ่งเสนอหลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือความทุกข์ของมนุษย์หากศึกษาถึงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยมองถึงสภาพสังคมของอินเดียหรือชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลพอที่จะอธิบายถึงสาเหตุดังกล่าวได้ ดังจะเห็นได้ว่าสภาพสังคมของอินเดียในยุคนั้นเผชิญกับสภาพปัญหาที่หลากหลาย แต่ปัญหาสำคัญอันเนื่องมาจากการศึกษาก็ได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการศึกษาต่อสมณะและพราหมณ์ผู้เห็นผิด ปฏิบัติผิดแล้วก่อให้เกิดความเห็นความเชื่อและการปฏิบัติผิดที่ประกอบด้วยความสุดโต่งทั้ง ๒ ทาง เกิดขึ้นและกระจายอยู่ทั่วไปในสังคมยุคนั้น กลุ่มที่เชื่อในพลังอำนาจพิเศษของพระเจ้าที่สามารถลดบันดาลให้ทุกข์ให้โทษ หรือให้สุขให้สมหวังได้ก็เฝ้าแต่วิงวอนปรนเปรอด้วยเครื่องสักการบูชาด้วยวิธีการต่าง ๆ แม้กระทั่งการทรมานร่างกายให้ได้รับความลำบากเพื่อให้พระเจ้าพอใจแล้วบันดาลให้ตนสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา เป็นต้น

ไตรสิกขาเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาฝึกฝนอบรมมนุษย์ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) อนึ่ง ไตรสิกขานี้มีเนื้อหาครอบคลุมมรรค ๘ ทั้งหมด องค์ประกอบ ๘ อย่างของมรรค ดังปรากฏในจุฬหเวทลสูตร ความว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น วิสาขอุบาสกเข้าไปหาธรรมทินนาภิกษุณีถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วสนทนาธรรมว่าด้วย เรื่อง มรรค ๘ กับชั้น ๓ ดังนี้ว่า^{๒๕}

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้า กौरยิมรรคมองค์ ๘ เป็นไฉน

^{๒๔} ชุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๓๙๗/๒๔๙.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๘/๓๔๓.

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ ทาการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้าอริยมรรคมืองค์ ๘ เป็นสังขตะหรือเป็นอสังขตะ

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมืองค์ ๘ เป็นสังขตะ

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้า ชั้น ๓ (กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา)

พระผู้มีพระภาค ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ หรือว่าอริยมืองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้น ๓

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกร วิสาขะ ผู้มีอายุชั้น ๓ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ ส่วนอริยมรรคมืองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้น ๓ คือ วาจาชอบ ๑ ทาการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยศีลชั้น ๓ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยสมาธิชั้น ๓ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยปัญญาชั้น ๓

อนึ่ง การจัดองค์ประกอบทั้ง ๘ ของมรรคเข้าสู่ไตรสิกขา จุดมุ่งหมายเพื่อให้มองเห็นเป็นหมวดหมู่ อันจะช่วยเสริมความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยนำองค์ประกอบของมรรคจัดเข้าไว้เป็นประเภท เรียกว่า ชั้น หรือ ธรรมชั้น แปลว่า หมวดธรรม หรือกองธรรม กล่าวคือ ศีลชั้น ๓ สมาธิชั้น ๓ และปัญญาชั้น ๓ ดังปรากฏอยู่ในวัชชีบุตรสูตร ความว่า สมัยหนึ่ง๑๓

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลาป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วทูลว่า

ภิกษุวัชชีบุตร: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทนี้ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า: ดูกรภิกษุที่ท่านสามารถจะศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ หรือ ๑

ภิกษุวัชชีบุตร: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถจะศึกษาได้ในสิกขา ๑ คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ พระเจ้าข้า ๑

พระพุทธเจ้า : ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแล ท่านจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ เมื่อใด ท่านจักศึกษาอธิศีลสิกขาก็ดี จักศึกษาอธิจิตตสิกขาก็ดี จักศึกษาอธิปัญญาสิกขาก็ดี เมื่อนั้น เมื่อท่านนั้นศึกษาอธิศีลสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิปัญญาสิกขาอยู่ก็ดี จักละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เพราะละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ท่านนั้นจักไม่กระทำความเป็นอกุศล จักไม่เสพกรรมที่เป็นบาป

ครั้งสมัยต่อมา ภิกษุเหล่านั้นศึกษาแล้วทั้งอริสสิกขา ทั้งอริจิตตสิกขา ทั้งอริปัญญาสิกขาเมื่อภิกษุเหล่านั้นศึกษาอริสสิกขาก็ดี ศึกษาอริจิตตสิกขาก็ดี ศึกษาอริปัญญาสิกขาก็ดี ละระคะ โทสะโมหะ ได้แล้ว เพราะละระคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เธอมิได้ทำกรรมที่เป็นอกุศล มิได้เสพกรรมที่เป็นบาป

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษา ๓ ประการ คือ

๑. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
๒. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
๓. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

จากความหมายของไตรสิกขาข้างต้น สรุปได้ว่า ไตรสิกขาหมายถึงการฝึกหัดอบรมกาย วาจาและจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษา ๓ ประการคือ

๑. ศีล หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบ ความเสียสละความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร

๓. ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิด การต่างๆ สร้างสรรค์การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์การสอนตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ที่ทรงใช้สอนเป็นกระบวนการนำไปประพฤติปฏิบัติอย่างได้ผล และได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษามาก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธีแบบไตรสิกขา ไว้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ที่นั่นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริง
๒. ให้ผู้เรียนนำความรู้มาใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาจะเน้นการฝึกปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดย
 ส้ารวม กาย วาจา และฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบความคิด ความสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดย
 ตลอด^{๒๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา ๓ คำ
 ว่าสิกขาแปลว่า การศึกษา การฝึก ฝึกหัด ฝึกอบรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมพัฒนา
 กายวาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด สิกขา ๓ มีดังนี้^{๒๗}

๑. อธิศีลสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา
 และอาชีวะ (Training Higher Morality)

๒. อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาทางจิตใจ พัฒนาคุณธรรม สร้างความสุข เสริมคุณภาพจิต
 และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental
 Discipline)

๓. อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระ
 จิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีศีลธรรมดีแล้ว ปัญหายังคงมีเหลืออยู่ว่า คนนั้นยังไม่
 พันทุกข์ ไม่พ้นจากการเบียดเบียนของกิเลสโดยเฉพาะคือ โลภะ โทสะ โมหะเรื่อง ศีล และ ธรรม
 ทั้งหมดนี้มีความมุ่งหมายให้เกิดผลเพียงเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อยของสังคมทั่วไป และเป็นความ
 ผาสุกขั้นต้นๆ อันเป็นวิสัยของปุถุชน มิได้หมายสูงพ้นขึ้นไปถึงการดับทุกข์ หรือตัดกิเลสเด็ดขาด
 สิ้นเชิง จนเป็นพระอรหิยะเจ้าพระพุทธานามิหลักปฏิบัติให้คนไปไกลกว่าเรื่องศีลธรรม ไปไกลจน
 ถึงกับสามารถกำจัดความหม่นหมองทุกชนิด ที่เหลือวิสัยที่ศีลธรรมจะกำจัดได้ เช่น ความยุ่งยากใจ
 เป็นส่วนตัว ความทุกข์ในใจอันเกิดจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และกิเลสชั้นละเอียด ซึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่
 ศีลธรรมทั้งหลายจะช่วยกำจัดให้ได้จะพ้นทุกข์ได้ก็ต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีล
 สมาธิ และปัญญา ซึ่งสรุปโดยย่อได้ดังนี้

คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี เป็นคำเดียวกับคำ ศึกษา ในภาษาสันสกฤต คำ ศึกษา ในทาง
 ธรรมไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียน ท่องตำราความรู้อย่างที่เข้าใจกันในทางโลก แต่หมายถึงการลงมือ
 ปฏิบัติที่เป็นการอบรมกาย วาจา ใจ โดยตรง คือ อบรมตนเองให้เปลี่ยนจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีก
 ลักษณะหนึ่งตามที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นไป

^{๒๖} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, **การจัดการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: โรง
 พิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๘-๖๔.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒,
 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕), หน้า ๕๔๖.

คำว่า ไตร แปลว่า สาม ไตรสิกขา ประกอบด้วย สิกขา ๓ ได้แก่ สीलสิกขา สมาธิสิกขาและ ปัญญาสิกขา บางทีก็ใช้คำว่า ศีล-สมาธิ-ปัญญา ไตรสิกขานี้มีไว้เพื่อดับทุกข์ สीलสิกขา เป็นสิกขาขั้น แรกสุด สीलสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาหรือควรอบรมที่เป็นขั้นศีล แม้จะมีการจำแนกไว้เป็น ศีล ๕ ศีล ๘ หรือ ศีล ๒๒๗ และอื่น ๆ อีกเป็นอันมากก็ตาม แต่รวมใจความแล้วก็อยู่ตรงที่เป็นการศึกษาปฏิบัติ เพื่อความปรกติสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจาทั้งที่เกี่ยวกับสังคม หรือส่วนตัว หรือสิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ศีลช่วยให้คนอยู่อย่างผาสุกไม่มีเรื่องรบกวน แต่ อานิสงส์ที่สำคัญที่สุดของศีลอยู่ที่การเป็นบาทฐานที่งอก ที่เกิด ที่เจริญสมาธิ สीलสิกขา จึงเป็นการ เตรียมเบื้องต้นให้เป็นผู้อยู่ในโลกด้วยลักษณะที่สะอาดบริสุทธิ์ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดสมาธิในขั้น ต่อไปได้ง่าย ถ้ามีเรื่องรบกวนมากก็ยากที่จะเกิดสมาธิ

สมาธิสิกขา เป็นสิกขาขั้นที่ ๒ ที่สูงขึ้นไปอีก ได้แก่การที่ผู้นั้นสามารถบังคับจิตใจของตัวเองได้ ในสภาพที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ คำ สมาธิ ที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือ ความตั้งใจมั่นแน่วแน่ เป็นจิตที่สงบ แต่สมาธิโดยสมบูรณ์หมายถึง การทำจิตนั้นให้เหมาะสมแก่การ งานของจิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม ที่มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการที่จะปฏิบัติ หน้าที่ทางจิต ข้อหลังนี้เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าสมาธิ ดังที่พระพุทธองค์ทรง แสดงลักษณะของจิตด้วยคำอีกคำหนึ่งซึ่งเป็นคำสำคัญที่สุด คือคำว่า กมมนิโย แปลว่า สมควรแก่การ ทำงาน คำนี้เป็นคำสุดท้ายที่ทรงแสดงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ

คำว่า สมาธิ แปลว่าจิตตั้งมั่นก็จริง แต่ต้องหมายถึงตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมที่จะ ปฏิบัติงานไม่ใช่ตั้งมั่นในลักษณะที่ไม่ปฏิบัติงานใดๆ คือสงบนิ่งเฉยๆ ผู้ที่พอใจที่จะยึดถือ ความหมายเป็นความสงบเฉยนั้น ก็เพราะเมื่อจิตเป็นสมาธิสงบเฉย ไม่มีอะไรรบกวนแล้ว ในขณะที่ นั้นย่อมรู้สึกเป็นความสุขอย่างยิ่ง ก็เลยเกิดชอบความสุขชนิดนั้น เลยรักการทำสมาธิในทางนั้น ไม่ได้ พอใจสมาธิในลักษณะที่จะปรับปรุงจิตให้เหมาะสมที่จะทำการพิจารณาหรือค้นคว้าสืบไป ด้วยเหตุนี้ นักสมาธิส่วนใหญ่ จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของความสุขอันเกิดจากความสงบของจิต แล้วก็หยุดอยู่ เพียงแค่นั้น ไม่สามารถทำสมาธิของตนให้สูงขึ้นไป จนถึงกับเป็นพื้นฐานหรือเป็นบาทฐานของการ เจริญปัญญา อันจะทำให้เข้าถึงความดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง(พระนิพพาน)ได้ มีหน้าซ้ำ ยังจะตกอยู่ใน ลักษณะของความหลง คือหลงเอารสแห่งความสุขที่เกิดจากสมาธินั้น ทำให้ไม่ก้าวหน้าไปจนถึงปัญญา ชนิดที่จะตัดต้นเหตุหรืออุปาทานได้ สมาธิสิกขานี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “จิตตสิกขา” แปลว่า สิ่งที่ควร ศึกษาหรืออบรมในทางจิต

ปัญญาสิกขา เป็นสิกขาขั้นที่ ๓ เป็นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้อง และสมบูรณ์ถึงที่สุด คนเราตามปกติรู้อะไรตามที่เข้าใจเอาเอง ไม่ใช่ตามที่เป็นจริง พุทธศาสนาจึงมี ระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่าปัญญาสิกขา เป็นส่วนสุดท้ายสำหรับจะได้ฝึกฝนอบรมให้เกิดความเห็นแจ้งใน

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง “ความเห็นแจ้ง” นี้หมายถึงสิ่งที่บุคคลได้ชิมชาบมาแล้ว ด้วยการผ่าน

สิ่งนั้นๆ มาแล้วด้วยตนเอง หรือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น ไม่ใช่ด้วยเหตุผล

คำปัญญาศึกษาในพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้หมายถึงปัญญาที่เป็นไปตามอำนาจเหตุผล อย่างที่ใช้กันในวงการศึกษ การพิจารณาทางปัญญาตามสิกขาข้อนี้จึงจำเป็นต้องใช้สิ่งต่างๆ ที่ได้ผ่านมาแล้วแต่หนหลัง หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้เรื่องที่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้จิตใจของเราเกิดความ สลด สังเวชเบื่อหน่าย คลายกำหนด ในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ได้จริง หากใช้หลักเหตุผล มาวินิจฉัยก็จะได้แต่ “ความเข้าใจ” อยู่นั่นเอง คำ ความเข้าใจ จึงต่างจากคำ ความเห็นแจ้ง ด้วยเหตุ นี้ ผู้ที่ปฏิบัติในทางปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาจึงไม่ค่อยใส่ใจเรื่องการใช้เหตุผลมากเหมือนกับ การศึกษาในศาสตร์ต่างๆ แต่อาศัยความรู้สึกในใจจริงๆ ที่เคยมี เคยเป็น เคยผ่านมาแล้วแต่หนหลัง เป็นสำคัญ หากแม้จะมีการเทียบเคียงด้วยเหตุผลบ้าง ก็ใช้เหตุผลโดยเอาสิ่งที่ได้ผ่านมาแล้วแต่หนหลัง นั้นมาเป็นเหตุผล ไม่ใช่เหตุผลจากการคำนวณทางคณิตศาสตร์ การเห็นแจ้งจึงเป็นปัญญาที่ออกผลแก่ จิตใจในขณะนั้นๆ ไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจที่จะต้องเก็บสะสมไว้มากๆ เรื่อยๆ ไป คนจึงไม่อาจพ้นทุกข์

อนึ่ง ปัญญา กับ สมาธิ นั้นสัมพันธ์กัน นั่นคือ สมาธิช่วยให้เกิดปัญญา ขณะเดียวกัน ปัญญาก็ช่วยให้เกิดสมาธิ^{๒๘}

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึงข้อสำหรับศึกษา การศึกษา ข้อปฏิบัติที่ควรศึกษา การฝึกอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง

๑. อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่อง ศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดังามมีสติสัมปชัญญะ
๒. อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ
๓. อธิปัญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญา อบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง^{๒๙}

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ ประการคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่าศีลสมาธิปัญญา

๑. ศีล คือ ข้อสำหรับอบรมความประพฤติทางกาย วาจา เพื่อให้สามารถดำรงตน ด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์กับ สังคม ในทางเกื้อกูลประโยชน์

๒. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติ สำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต เพื่อให้ เกิดคุณธรรมหรือสมาธิอย่างสูง ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงและแน่วแน่ ควบคุมตนได้ด้วยดี มีสมาธิสงบ บริสุทธิ์ผ่องใส เหมาะสมสำหรับใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

๓. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่ง ทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่างๆและทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อ

^{๒๘} พุทธศาสนิกขุ, **คู่มือมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

^{๒๙} พระธรรมกิตติวงศ์, **ไตรสิกขา**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://th.wikipedia.org/wiki>, [๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐].

ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงธรรมแต่ละข้อในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ต่างมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ และสมาธิ เป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิดปัญญาที่รู้เห็นจริงแล้ว ก็จะช่วยให้จิตสงบ มั่นคง บริสุทธิ์ เป็นสมาธิที่แน่วแน่ยิ่งขึ้นส่งผลต่อความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์^{๓๐}

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขามีความหมายถึง กรอบแนวทางการศึกษาและการปฏิบัติ ๓ ชั้น ได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อมุ่งดับต้นเหตุแห่งความทุกข์ให้เกิดสภาวะสันติสุขในสังคมของผู้ปฏิบัติ

๒.๒.๑ ไตรสิกขาหลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ในทุกด้าน เพื่อให้เกิดปัญญา นำพาไปสู่ความเป็นอิสระจากสิ่งร้อยรัดทั้งปวง ดังที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า พุทธธรรมเป็นเสมือนแก้วมณีที่เจียรระไนรัศมีหลายเหลี่ยม นักวิชาการสามารถจัดมุมมองให้เป็นประกายเลื่อมรุ่งได้งดงามหลายวิธีการ พุทธธรรมเสนอหลักการพัฒนาปัญญาที่มุ่งการฝึกฝนอบรมตนให้บรรลุอิสระภาวะ หลุดพ้นจากปัญหา โดยทั่วไปแล้วพุทธศาสนิกชนจะเข้าใจหลักพุทธธรรมในแง่ของพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ศีล ประเพณี พิธีกรรม เท่านั้น แท้จริงแล้วพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการพัฒนามนุษย์และหลักการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบครบกระบวนการ มีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องสมบูรณ์^{๓๑}

๒.๒.๒ ความหมายของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ประการของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ คือ รู้สึก , หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง และมีการกระทำโต้ตอบ ฝึกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดความรู้และความดี สามารถสร้างความผาสุกตามสมควรแก่เหตุปัจจัย และมีความเป็นอิสระพ้นจากทุกข์และความเป็นทาสของอารมณ์

ผัสสะเป็นแหล่งแห่งความรู้ ความรู้ทั้งปวงเกิดขึ้นที่ผัสสะ คืออาศัยการรับรู้โดยผ่านอายตนะทั้ง ๖ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มความรู้ได้เป็น ๒ ประเภท คือ^{๓๒}

^{๓๐} อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ, พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์ ,(กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๓๕.

^{๓๑} สุมณ อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์ ,(นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๗.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๙.

๑. ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ความรู้ในขั้นต้น กล่าวคือ รูปร่าง เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

๒. ความรู้ที่ได้ทางมโนทวาร คือ ใจ ได้แก่ สิ่งทั้งหลายที่ใจรู้ที่ใจคิด อารมณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในใจ

จึงกล่าวได้ว่าการจัดการการเรียนรู้ทางอายตนะทั้ง ๖ เป็นการจัดการการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ โดยอาศัยกระบวนการทั้ง ๓ คือ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา (ศีล) ฝึกฝนอบรมพฤติกรรมทางใจให้สงบจากสิ่งรบกวนใด ๆ (สมาธิ) พัฒนาความคิด ทักษะสติให้ถูกต้องตั้งตามแนวทางพุทธะ รู้เท่าทันปัจจุบันสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างองอาจไม่ขลาดกลัว (ปัญญา)

๒.๒.๓ หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ กล่าว ไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล (As an Individual) และในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (กัลยาณมิตร) ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น หลักดังกล่าวนี้แสดงว่า การเรียนรู้ที่ได้ผลเกิดจากการที่ผู้สอนรู้จักนักเรียนแต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะนิสัย อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัด และผู้สอนต้องมุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนแต่ละคนให้เต็มตามความสามารถของเขา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นชีวิตที่มีความประเสริฐ มีความสำคัญในตัวของมันเอง และชีวิตนั้น อาจจะมีคุณสมบัติได้แม้ในตัวของมันเอง..ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่า เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มี “ชีวิต” ที่ดีงามในตัวของเขาเองเป็นชีวิตที่สมบูรณ์มีอิสรภาพ มีความสุขในตัวเอง”^{๓๓}

มุมมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น พระธรรมปิฎกได้อธิบายหัวข้อ “เริ่มยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยแนวความคิดใหม่เติมแห่งสัจธรรม” ไว้ว่า

๑. มนุษย์เป็นส่วนหนึ่ง ที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่ออีก จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกันเพื่อให้เกิดผลดี ในการอยู่ร่วมกันนั้น

๒. มนุษย์สัตว์ทั้งปวง เป็นเพื่อนร่วมภพธรรมชาติเหมือนกัน ทุกชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์กลัวตายเหมือนกันไม่มีการแบ่งแยกแตกต่าง การทำร้ายสัตว์ไม่ว่าชีวิตใดก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้น มนุษย์

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔- ๕.

ควรมีเมตตาและไม่ตรี ที่ไม่จำกัดแบ่งแยก มีแนวโน้มของจิตใจในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลมุ่งความสามัคคี และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๓๔}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักดังกล่าวจึงต้องสร้างฉันทะแก่ผู้เรียนแต่ละคนในเวลาเดียวกันก็ต้องเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม และฝึกทักษะทางสังคมเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ขยายความ คำว่า เวไนยสัตว์ ไว้ว่า “สัตว์” มีความ

หมายถึงสิ่งมีชีวิตที่ยังติดข้องอยู่กับ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือหากพิจารณาในเรื่ององค์ประกอบของชีวิตก็คือ ชั้น ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สัตว์ เป็น “สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง รวมถึงเทพ มาร พรหม มนุษย์ เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน และสัตว์นรก ในบาลีเพ่งเอามนุษย์ก่อนอย่างอื่น ไทยมักเพ่งเอาเดรัจฉาน^{๓๕}

การที่ความหมายของสัตว์ ในภาษาไทย หมายถึง ดิรัจฉาน หรือ เดรัจฉาน ก็เนื่องด้วยสิ่งมีชีวิตในประเภทนี้ยังดำเนินชีวิตไปตามสัญชาตญาณ เมื่อหิวก็ออกล่าหากิน เมื่อกลัวก็หลบหลีกเมื่อโกรธก็ทำลายล้าง ความแตกต่างทางรูปร่างมิได้จำแนกมนุษย์และสัตว์ออกได้อย่างชัดเจน หากบอกได้แต่เพียงว่านี่เป็นคน นี่เป็นสัตว์ การจำแนกมนุษย์ต่างจากสัตว์จึงต้องจำแนกโดยระดับจิตที่ได้รับการฝึก และพัฒนาจนแตกต่างกัน

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความแตกต่างของระดับจิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ดังนี้^{๓๖}

๑. จิตของมนุษย์เป็นจิตซึ่งเป็นอิสระ สงบพอดี เย็นพอดี ควบคุมได้ฝึกฝนอบรมได้เกษมสะอาด

๒. จิตของสัตว์ เป็นทาสมุ่งความอยู่รอด ถูกกระตุ้นโดยสัญชาตญาณ ควบคุมไม่ได้ฝึกฝนไม่ได้ หวงแหน โหดเหี้ยม

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ที่แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกให้พัฒนาได้ นอกจากนั้นการฝึกและพัฒนาคนต้องฝึกไปพร้อมกันทั้งทางด้านกายและด้านจิต ดังจะขอยกตัวอย่างมาพอสังเขป

๑. ทนโต เสฏโฐ มนุสเสสุ : ในหมู่มนุษย์คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว^{๓๗}

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จากัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕-๗๖.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๓๒๒.

^{๓๖} สุมน อมรวิวัฒน์, **หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์** ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๒๕.

^{๓๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๔

๒. วรมสตรา ทนตา อาชานียา จ สินธวา กุ ญชรา จ มหานาคา อตตทนต์โต ตโต วร :
อัสตร อาชาไนย สินธพ และช่างหลวงฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐ ยิ่งกว่านั้น^{๓๘}

๓. วิชชาจรณสมปนโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส: คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา^{๓๙}

ในการฝึกตนของบรรดาบุคคลทั้งหลายนั้น นอกจากจะคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง
บุคคลดังที่ได้เปรียบว่า แผ่นดินย่อมไม่เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ฉันใด มนุษย์ทั้งหลายจะให้เหมือนกัน
หมดทุกคนไม่ได้ฉันนั้น เมื่อคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มองมนุษย์ทั้งเพศชาย
และเพศหญิงว่า สามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกัน ดังพระคาถาว่า “น ทิ สพเพสุ ฐาเนสุ ปุริโส โหติ ปณ
จิติโต อิตถิปิ ปณจิตตา โหติ ตตถ ตตถ วิจกขณา: บุรุษเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่ สตรีมีปัญญาหยิ่ง
เห็นในการณ์นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิต^{๔๐}

จากหลักการเรียนรู้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์มุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลาง มุ่งทำความเข้าใจในธรรมชาติ และความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้งทางกายและจิต การตั้ง
สมมุติฐานว่ามนุษย์เป็นเวไนยยะ สามารถฝึกฝนอบรมได้ ทั้งโดยตนเองและโดยสิ่งแวดล้อม (ปร
โตโฆสะ)

กระบวนการเรียนรู้จึงมีจุดเริ่มต้นที่บุคคล มีขั้นตอนดำเนินการที่สัมพันธ์สอดคล้องมุ่งเน้น
ที่บุคคลคือหลักของการพัฒนาตน ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ ก็คือ
อิสรภาพทั้งทางกาย และจิตของบุคคลนั่นเองรวมถึงเพื่อแก้กฏแห่งสังคมโลกทั้งมวล

ขั้นตอนที่ ๓ มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิด (สชาติปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์
จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายว่า คำว่า “ปัญญา” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง
ความรู้ทั่ว, ปรีชา หยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุ-ผล ดี-ชั่ว คุณ-
โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร
มองเห็นตามความเป็นจริง สชาติปัญญาเป็นคุณภาพของสมอง (ส่วนหนึ่งของกาย-รูป) ซึ่งติดตัวมา
แต่กำเนิด แต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อปัญญาที่เกิดจากการ ฝึกฝนอบรมว่ามีความสำคัญยิ่ง
กว่า มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดโยคปัญญา หรืออีกนัยหนึ่ง คำว่า ญาณ , จิต ปัญญา ,
ภาวิตปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้ว^{๔๑}

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น หลักการนี้เน้นการ ฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง
ยาวนาน แม้กระนั้น มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังพระคาถาใน

^{๓๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๒/๑๓๔

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๐๒

^{๔๐} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๒/๒๘๘

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.ต. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๗๕-๗๖)

วิสุทธิธรรม มหาภูิก้า ว่า “เหล่าสัตว์มีธุลีในดวงตาน้อยก็มี มีธุลีในดวงตามากก็มี มีอินทรีย์กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ยากก็มี तरहักถึงภัยปรโลกก็มี” อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การจัดบุคคล ๔ จำพวก ในอังคตตรนิกาย จตุกกนิบาต จำแนกความสามารถของการเรียนรู้ไว้ดังนี้^{๔๒}

๑. อุคฆฎิตัญญู ผู้อาจารย์ธรรมเพียงท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง
๒. วิปจิตัญญู ผู้อาจารย์ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น
๓. เนยยะ ผู้พอจะแนะนำได้ คือ ต้องพราสอนบ่อย ๆ
๔. ปทปรมะ ผู้มีบทย่างยิ่ง คนกลุ่มนี้ได้ฟังความต่าง ๆ เป็นอันมากแต่ไม่สามารถรับรู้ธรรมได้ในชาตินี้ แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม

หากศึกษาพระไตรปิฎกโดยตลอด จะพบว่าพระบรมศาสดาได้วางหลักการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความพร้อม ความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนอย่างมาก พระองค์ทรงให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ จากหลักการนี้เองที่ทำให้พระองค์และพระสาวกเผยแพร่พระพุทธธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อให้สาธุชนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ ๔ พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป (กายภาพ: กาย-วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต

ดุชฎี สิตลวรงค์ กล่าวว่า การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ถ้าจะให้ชัดเจน ผู้อ่านต้องศึกษาเรื่องเบญจขันธ์ หรือขันธ์ ๕ อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ เพราะความรู้สาระสำคัญในพระพุทธศาสนานั้นคือ^{๔๓}

๑. ความรู้ชัดซึ่งขันธ์ ๕ เหตุเกิดแห่งขันธ์ ๕ ความดับแห่งขันธ์ ๕ และปฏิบัติทาในถึงความดับแห่งขันธ์ ๕
๒. ความรู้ชัด ซึ่งความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และความเสื่อมไปเป็นธรรมดาของขันธ์ ๕
๓. ความรู้ชัดซึ่งคุณโทษและอุปายเครื่องสลัดออกแห่งขันธ์ ๕ ...”

จากหลักการเรียนรู้ข้างต้น สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำมาอธิบายวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการซึมซับ ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนารูปกับนาม รวมกันเข้าเป็นชีวิตหรือขันธ์ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความขื่อนี้อาจอธิบายให้เข้ากับศัพท์ทางครุศาสตร์ว่า การเรียนการสอน เป็นการพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม ความรู้ การรับรู้ การคิดพิจารณาและความรู้แจ้ง ทั้งนี้

^{๔๒} อง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๔๓} ดุชฎี สิตลวรงค์, การศึกษาในสังคัมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุชฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗๒.

ผู้เรียนต้องใช้สติและปัญญา กำกับ การฝึกฝนอบรม โดยตลอด หากจะอธิบายให้ชัดเจนขึ้น การพัฒนารูปกับนามเป็นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมดของมนุษย์^{๔๔}

รูป จำแนกได้เป็น

๑. รูปร่าง คือ โครงสร้าง (กาย) ประกอบเป็นร่างกายของมนุษย์ (Body)
๒. รูปลักษณ์ (Appearance)
๓. พฤติกรรม อากักร การกระทำ ท่วงท่า ท่วงที (Performance)

นาม (จิต) จำแนกได้เป็น

๑. เวทนา-รู้สึกรู้ (Feeling, Sensation)
๒. สัญญา-การกำหนดได้ หมายรู้ (Perception)
๓. สังขาร การปรุงคิด (Formation)
๔. วิญญาณ การรู้แจ้ง (Knowledge, Consciousness)

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการผสมผสานทั้งกายและจิต และต้องพัฒนาทั้ง ๒ ด้านไปพร้อมกัน

ขั้นตอนที่ ๕ การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก ๓ แกน คือ

๑. การฝึกฝนตนเองเรื่อง ศีล (Self-training in Morality)
๒. การฝึกฝนตนเองเรื่อง สมาธิ (Self-training in Mentality or Concentration)
๓. การฝึกฝนตนเองเรื่อง ปัญญา (Self-training in Wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการพัฒนามนุษย์ในพระไตรปิฎก เรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษ ๓ ประการ คือ

๑. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
๒. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
๓. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

^{๔๔} สุมน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๑๓.

จากความหมายของไตรสิกขาข้างต้น สรุปได้ว่า ไตรสิกขาหมายถึงการฝึกหัดอบรมกาย วาจาและจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษา ๓ ประการคือ

๑. ศีล หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบ ความเสียสละความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร

๓. ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิด การต่างๆ สร้างสรรค์การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์การสอนตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีที่จะทำให้ การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวทางของ พระพุทธเจ้า ที่ทรงใช้สอนเป็นกระบวนการนำไปประพฤติกปฏิบัติอย่างได้ผล และได้รับความสนใจจาก บุคคลในวงการศึกษามาก ซึ่งจะนำกล่าวดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายหลักไตรสิกขาในแง่ของการพัฒนามนุษย์ไว้ใน หนังสือพุทธธรรม ว่า “ถ้าพูดตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ หรือตามหลักวิชาการศึกษา สาย ตะวันออก อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทาง สังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญาโดยลำดับ เป็นแต่จะแตกต่างกัน โดย ขอบเขตของความหมาย และสิกขา ๓ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนจำเพาะตามแนวของพุทธธรรม อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยในขั้นเบื้องต้น จะเห็นได้ชัดว่าความหมายไปกันได้ดี คือ พูดได้ตรงกันในขั้นพื้นฐานว่า จะต้องฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ให้งอก งามทางอารมณ์ (ทางพระว่าให้จิตเข้มแข็ง ประณีต มีคุณภาพ และสมรรถภาพดี) และให้งอกงามทาง พุทธิปัญญา (เริ่มด้วยความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกัน...ไตรสิกขา เป็นระบบ การฝึกฝนอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ ง่ายกว่าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า...เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญาแล้ว ผลก็ ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลเป็นไปโดยปกติ ธรรมของตนเองต้องแน่ใจ หรือตั้งใจคอยควบคุมรักษาคิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยปัญญา บริสุทธิ์^{๔๕} โดยนัยที่กล่าวแล้ว เมื่อแก้ตลอดระบบสิกขาแล้วระบบชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของ มรรคสอดคล้องกันหมดทั้งภายในภายนอก

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาว่า “การฝึกหัดอบรมตาม หลักไตรสิกขา เป็นการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยการที่มีว่าลักษณะบูรณาการนั้น เพราะ ทุกองค์ประกอบคือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมีองค์แปดนั้นมีลักษณะผสมผสาน

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

กลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้น และในด้านที่ต้องเจริญงอกงาม ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยว และไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้^{๔๖}

หลักการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาจึงมีความสมบูรณ์ที่ครูต้องรู้จักนักเรียนแต่ละคนและถือ ว่านักเรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิต และ ปัญญา การเรียนการสอนตาม นัยแห่งพระพุทธศาสนาจึงมิใช่การถ่ายทอดความรู้ด้านปริยัติเท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกหัด อบรม (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลของการปฏิบัตินั้นด้วย (ปฏิเวธ)

นอกจากนี้การฝึกหัดอบรมตามแนวไตรสิกขายังเน้นความสำคัญของการเป็นกัลยาณมิตร และความสำคัญของสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้อีกด้วย

ขั้นตอนที่ ๖ การพัฒนาปัญญา

จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญาซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตามยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา) โดยทั่วไป นักการศึกษาที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มักจะเรียงลำดับการเรียนรู้โดยเริ่มต้น จากการแสวงหาความรู้ด้วยการฟัง การรับเอาจากผู้อื่นก่อน แล้วจึงนำมาคิด ปฏิบัติ เกิดการ

เรียนรู้ แท้จริงแล้วกระบวนการพัฒนาปัญญา อาจเกิดขึ้นตามลำดับดังกล่าวก็ได้ หรือ เกิดขึ้นจาก จินตามยปัญญาก่อน คือ ค้นคิดเอง แล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติมนำมาตรีกตรอง ปฏิบัติจนเกิดปัญญาขึ้น บางครั้งผู้ที่มีระบบสติปัญญาสูงอาจเริ่มต้นที่การทดลองปฏิบัติ คือ ภาวนามย ปัญญาแล้ว คิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเอง แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจนเกิดปัญญารู้แจ้งก็สามารถเป็นไปได้

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้สรุปกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์ว่ามีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้^{๔๗}

๑. กระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีความสมบูรณ์โดยตลอด คือ จุดหมายและระดับได้แก่ โลกียปัญญา และโลกุตตรปัญญา มีขั้นเริ่มต้น คือ สัญญาและศรัทธามีวิธีดำเนินการที่เน้นการทดลอง ฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ความจริงของสาระความรู้ด้วยตนเอง

๒. กระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีลักษณะบูรณาการ คือ ฉายภาพรวมของบัณฑิต และ อธิบายให้เห็นความผสมกลมกลืนขององค์ประกอบปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญญา เช่น ทาน-ศีล- ภาวนา, ศรัทธา - โยนิโสมนสิการ, การเว้นชั่ว - ทำดี - จิตบริสุทธิ์, ปริยัติ - ปฏิบัติ - ปฏิเวธ เป็นต้น

๓. กระบวนการพัฒนาปัญญา มีลักษณะพัฒนาการที่ก้าวเวียน มิใช่การพัฒนาแบบ ขึ้นบันไดตรง ๆ เพราะความเจริญงอกงามทางปัญญามีลักษณะที่สัมพันธ์สัมพันธ์กันตั้งแต่จุดเริ่มจุดก้าว และจุดผ่านขึ้นไป พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักวางระบบและระดับความละเอียด ลึกซึ้งที่สุด (Hierarchy of knowledge)

^{๔๖} สุมน อมรวิวัฒน์. หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะการเผชิญสถานการณ์, หน้า ๔๕.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

๔. กระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีลักษณะที่หยั่งรากลึกลงด้วยมิใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว ต้นไม้ นั้นยิ่งเติบโตสูงขึ้นเท่าใด ก็ต้องหยั่งรากลึกลงอย่างแข็งแรงด้วยเท่านั้น การบรรลุถึงซึ่งความรู้แจ้งคือ ญาณ จึงหมายถึง “การหยั่ง” การบรรยายธรรมของพระองค์จึงเป็นการแสดงธรรมที่ลาด ลุ่ม ลึกลง ตามลำดับ ประดุจหาทรายที่ลาดลงสู่มหาสมุทรฉะนั้น

การศึกษาฝึกหัดอบรมตนให้เกิดปัญญา เป็นการเริ่มปฏิบัติจากพฤติกรรมภายนอก คือ กาย วาจา และละเอียดยุติลงสู่จิตอันสุขุมเป็นลำดับ จนสามารถชำระสังขารทั้งหม่อม (กิเลส) ที่

เคลือบจิตอยู่โดยรอบและลึกลงสู่ศูนย์กลางที่ตกตะกอนอยู่ภายใน เมื่อใดจิตของมนุษย์สะอาด ทั้งดวงญาณ (ปัญญา) ก็จะสว่างโพล่งในลักษณะของการรู้แจ้ง

๕. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา เน้นการสร้างแรงจูงใจ และสิ่งเร้า (ศรัทธา) และการฝึกฝนตนเอง แต่เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วต้องละสิ่งเร้าเหล่านั้นเสีย เหลือแต่ ปัญญาและองค์ความทุกอย่างที่มนุษย์ได้เรียนต้องมีสติกำกับและมีแนวทางปฏิบัติที่ชอบธรรมคือ มรรคมรรค ๘ เสมอ

๖. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งหมายเพียงให้เกิด ปัญญาเท่านั้น แต่อุดมการณ์สูงสุด คือ การใช้ปัญญาปฏิบัติให้เกิดอิสรภาพอันสมบูรณ์ คืออิสรภาพ จากสิ่งแวดล้อมภายนอกและอิสรภาพในจิตใจของตนเอง

โดยสรุป การเรียนตามหลักพุทธศาสตร์ จึงต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงมนธรรมและ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เน้นวิธีการเรียนการค้นพบด้วยตนเอง การประเมินตนเองและปรับปรุง แก้ไขผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นนิจ โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางช่วยสร้างบรรยากาศ ทางวิชาการและสิ่งแวดล้อมที่มีสุนทรียภาพ

๒.๒.๔ การสอนแบบไตรสิกขา

การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนบรรลุตาม วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้า ทรงใช้ในการสั่งสอนประชาชนอย่างได้ผล ได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษาจาก ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอตามลำดับขั้นตอนการสอนแบบไตรสิกขาต่อไปนี้

๑. ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอนแบบไตรสิกขา

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของการสอนแบบไตรสิกขาไว้แตกต่างกันดังต่อไปนี้

ดุชฎี สิตลวรงค์ ได้กล่าวถึง ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาไว้ว่า เป็นวิธีสอนที่ผู้สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจแล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติ ของตนจนกำหนดข้อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้^{๔๘}

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้กล่าวถึง ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่ยึดศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางการปฏิบัติโดยให้ผู้เรียนมี ศีลสิกขา คือ สำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องอยู่ใน องค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือ ผูกจิตให้สงบ มั่นคง ผ่องใส ระวังจากกิเลส เมื่อจิตสงบมั่นคงเป็นจิตที่ฝึกดี แล้วก็เป็นจิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือการ พิจารณาร่างกาย ความรู้สึก นึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับ ไป เป็นของไม่เที่ยง ไม่ทนทาน ไม่สามารถตั้งอยู่ได้เป็นของที่ไม่ควรยึดถือ เป็นการอบรมคนให้เข้าใจ หลักสภาพความเป็นจริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ หากอบรมปัญญาแล้ว สมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้น ตามลำดับ ปัญญาสิกขาจึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาทุกขันธ์ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการ สอนแบบไตรสิกขาจึงเป็นการสอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริง^{๔๙}

นิภาพรรณ แดงโรจน์ ได้กล่าวถึง ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่า เป็นวิธีสอนที่นำ กระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลิกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่ ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวัง ทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้นกำหนดข้อควบคุม ความประพฤติทาง กาย ทางวาจา ของตนได้^{๕๐}

วันเพ็ญ วรรณโกลม ได้กล่าวถึง ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่าเป็นวิธีสอนที่

ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ ๓ ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีศีล คือ มีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ใน สภาพปกติและเมื่อกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบช่วยให้เกิดปัญญาที่แจ่มแจ้ง วิธีการเรียนแบบนี้เน้น กระบวนการคิดและความรู้แจ้ง^{๕๑}

^{๔๘} ดุชฎี สิตลวรงค์, การเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสากัจฉาในการสอนเบญจศีล และฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔), หน้า ๓.

^{๔๙} บรรเทา กิตติศักดิ์, **จริยธรรมทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๘๙-๒๙๐.

^{๕๐} นิภาพรรณ แดงโรจน์, การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผล สัมฤทธิ์ทางการเรียน ในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓

^{๕๑} วันเพ็ญ วรรณโกลม, **การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา**, (สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ ได้ให้ความหมายการสอนแบบไตรสิกขาว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ขึ้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง^{๕๒}

จากความหมายการสอนแบบไตรสิกขาของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การสอนแบบไตรสิกขาหมายถึงวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาคนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตน ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญาที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดี

๒. กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขา

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายถึงกระบวนการศึกษาที่พัฒนาคนตามหลัก ไตรสิกขาไว้ดังนี้^{๕๓}

ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนาคนทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจอารมณ์ และสติปัญญา ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา

วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลัก ของศีล สมาธิ ปัญญา นั้นผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมีองค์แปดได้แก่

๑. การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา - เจริญชอบ สัมมาสัมมัชฌิมา - การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ-การเลี้ยงชีพชอบ

๒. การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ-ความเพียรชอบ สัมมาสติ- การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ - การตั้งจิตมั่นชอบ

๓. การฝึกหัดอบรมให้มีปัญญาด้วยสัมมาทิฐิ - การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ - การดำริชอบ

วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม ได้อธิบายถึงมรรคมีองค์แปด ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ (ความมุ่งหมายดำริชอบ)

^{๕๒} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมและการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^{๕๓} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิกา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๒๘), หน้า ๓๗.

๓. สัมมาวาจา (เจราจาชอบ)	}	ศีล
๔. สัมมากัมมันตะ (ทำกาารงานชอบ)		
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ)		
๖. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)	}	สมาธิ
๗. สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)		
๘. สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจชอบ)		

จากหลักมรรคมืองค์ ๘ จะเห็นได้ว่าเป็นหลักไตรสิกขานั้นเอง คำว่า ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้ หรือการปฏิบัติ ๓ หลักการ คือ

๑. ศีลสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีระเบียบ มีระบบ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสม และมีวินัย

๒. จิตสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อฝึกจิตให้มีโยนิโสมนสิการไม่วกแวก กระสับกระส่าย ควบคุมได้ดี เพราะการกระทำทั้งหลาย ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมมีใจเป็นหัวหน้า

๓. ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๕๔}

กระบวนการพัฒนาปัญญาทางพุทธศาสนา การศึกษามืองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความรู้ สติปัญญา และการคิดซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สติปัญญาเป็นเรื่องของคุณภาพภายในตัวคน ซึ่งขึ้นอยู่กับยีนส์และสิ่งแวดล้อมแรก ๆ ของชีวิต การคิดเป็นทักษะในการดำเนินการให้ สติปัญญาแสดงออกต่อประสบการณ์ ส่วนความรู้คือข้อมูลข่าวสารที่เป็นทรัพยากรเบื้องต้นที่นำไปสู่การใช้ความคิดเพราะการคิดโดด ๆ โดยปราศจากข้อมูลย่อมเป็นไปไม่ได้^{๕๕} ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาที่ยืนยันว่าองค์ประกอบทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์กัน คือ การคิดเป็นกิจกรรมทางจิตที่มีบทบาทต่อการพัฒนาปัญญาเป็นอย่างยิ่ง การคิดเป็นกลไกอันซับซ้อน ต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ที่สะสมไว้ม้าใช้เป็นแนวทาง^{๕๖}

การพัฒนาปัญญาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเห็นความดำริ ที่ถูก ที่ชอบอัน เป็นแก่นสารและพลังหนุนให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตนดีถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

^{๕๔} วไลพร ภาวภูตานนท์ ฌ มหาสารคาม , จิตวิทยาพุทธศาสนา , (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๕๕} สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา ๕, ทฤษฎีการคิดและการสอนคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ราชบุรี: โรงพิมพ์ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๕๖} วไลพร ภาวภูตานนท์ ฌ มหาสารคาม , จิตวิทยาพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๕.

ต่อไป ซึ่งพระราชวรมุณี ได้อธิบายถึงกระบวนการพัฒนาปัญญาภายในตัวบุคคลว่าพึงพิจารณาโดยสัมพันธ์กับวิธีทำให้เกิดปัญญา ๓ วิธีคือ^{๕๗}

๑. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียน หรือถ่ายทอดกันมา
๒. จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
๓. ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกหัดอบรม

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกหลายอย่างที่ต้องใช้ประกอบในกระบวนการพัฒนาปัญญา คือ

๑. การฟัง ชักถาม สอบค้น (สวณะ และปริปัฏฐา)
๒. การสนทนา ถกเถียง อภิปราย (สากัจฉา)
๓. การสังเกต เผ่าดูอย่างพิจารณา (ปัสสณะ หรือนิขามาน)
๔. การพิจารณาโดยแยกคาย (โยนิโสมนสิการ)
๕. การหาเหตุผล (ตุลนา)
๖. การไต่ร่อง ตรวจสอบ ทดสอบ สอบสวน ทดลอง และเพ้น (วิมังสาและวิจย)
๗. การสืบค้นฝึกหัด ทำบ่อย ทำให้มาก (อเสวนา ภาวนา และพหุสีกรรม) กระบวน

การศึกษาตามหลักของไตรสิกขานี้มีลักษณะที่เด่น และใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ ดังที่สรุพบิวเคราะห์เป็นข้อ ๆ คือ

๗.๑ ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง ศิล สมาธิ ปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่า ต้องเรียนรู้ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดประเมินให้ได้

๗.๒ เรื่องจากศิลป สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ผู้ที่ศึกษาจึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญา ฝึกฝนไปที่ละขั้น จนสามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่งดี สิ่งชั่ว แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรม และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

๗.๓ การฝึกหัดอบรมตนตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ กิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญา จนสามารถกำหนด

^{๕๗} พระราชวรมุณี (ป. อ.ปยุตโต) , ทางสายกลางของการศึกษาไทย , (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ , ๒๕๓๐) , หน้า ๑๔๒-๑๕๘.

สภาวะลักษณะ สามัญลักษณะ และกำหนดด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

๗.๔ การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิดเห็น จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป

๗.๕ การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการ ที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบของไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ตัวนี้ อาศัยกันและกันทำให้ชีวิต บริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้องระมัดระวังควบคุมตนไว้ด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดี ปัญญาที่ใช้บ่อย ๆ ทำให้เฉียบคม ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งจะปึงจัยให้ศีลสมาธิดีขึ้นด้วย จะเห็นได้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยว และไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้^{๕๘}

กล่าวโดยสรุป การสอนแบบไตรสิกขาเป็นกระบวนการปฏิบัติฝึกหัดตนเองเป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก กล่าวคือ กาจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยศีล กิเลสอย่างกลางด้วยสมาธิ และกิเลสอย่างละเอียดด้วยปัญญาให้สามารถละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายในลักษณะที่ผสมกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลกัน

๓. รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา ไว้ดังต่อไปนี้

คุณฐิติลวรงค์ ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจแล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้วิธีสอนนี้ มีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ๓ ขั้น ดังนี้

๑. ศีลสิกขา คือ การสรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรมทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น

๒. จิตสิกขา คือ การฝึกจิตใจให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใส มีสมาธิ และมีศีลมั่นคงขึ้น

^{๕๘} วศิน อินทสระ, “ปัญญา คุณธรรมสูงสุด”, วารสารศิษย์เก่า ม.ม.ร., (มิถุนายน ๒๕๒๘): ๑๘๑๙.

๓. ปัญญาศึกษา คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิด (โดยสรุปคือ ชั้น ๕) ของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับ การยึดมั่น แล้วนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์หรือความเดือนร้อน

สมน อมรวิวัฒน์ กล่าวว่า การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนโดยผ่านขั้นตอน ในการศึกษา ๓ ขั้นดังนี้^{๕๙}

๑. ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้ง ทางกายและ วาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

๒. ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวไม่ซัด สายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะ ทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปลิวโพธ) ออกจากความคิด จิตใจ

๓. ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจ

ปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นใน ตนเองมีมโนทัศน์ ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมี ปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้น ย่อมเกิดจากมีกำลัง (พลัง) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหว ซัดสายวอกแวกต้องเพ่งพินิจ คิดตรองในเรื่องเดียว คนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิไม่หวั่นไหวซัดสายได้ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อย สงบเรียบร้อย มีระเบียบวินัย (มี ศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัยเรียบร้อย ก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่องนอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำ ความเข้าใจ ปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้ง เรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเองประจักษ์ด้วย ตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

๒.๓ สารสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนให้ ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนด และเพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในการ พัฒนาผู้เรียนครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้เนื้อหาสาระเรื่องต่อไปนี้ ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑^{๖๐}

^{๕๙} สมน อมรวิวัฒน์, **พุทธวิธีสอน**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๓), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๖๐} กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๒.

๒.๓.๑ วิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

๒.๓.๒ หลักการของหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

๑. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะเจตคติ คุณธรรมบนพื้นฐานความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล
๒. เป็นหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
๓. เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
๔. เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาการจัดการเรียนรู้
๕. เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
๖. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุม ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนการเรียนรู้ และประสบการณ์

๒.๓.๓ จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายให้ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

๑. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๒. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
๓. มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

๔. มีความรักชาติ มีจิตสำนึก ในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๕. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อมมีจิตสำนึกที่มุ่งประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

๒.๓.๔ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ ดังนี้

๑. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับส่งสาร มีวัฒนธรรมใน การใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนคติของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อ ขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความ ถูกต้องตลอดจนการเลือกวิธีใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเอง และสังคม

๒. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓. ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรค ต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับพื้นฐานของหลักการและเหตุผล คุณธรรมและข้อมูล สารสนเทศความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหา มีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่ เกิดขึ้นต่อตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม

๔. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการ อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการจัดการปัญหาและความ ขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและ การรู้จัก หลีกเลียงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

๕. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ใน ด้านการเรียนรู้การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมี คุณธรรม

๒.๓.๕ คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลกดังนี้

๑. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์สุจริตมีวินัย
๓. ใฝ่เรียนรู้
๔. อยู่อย่างพอเพียง
๕. มุ่งมั่นในการทำงาน
๖. รักความเป็นไทย
๗. มีจิตสาธารณะ

๒.๓.๖. สารการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอรวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีตความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

๒.๓.๗ โครงสร้างเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียน ดังนี้

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น			ระดับ มัธยมศึกษา ตอนปลาย
	ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖	ม. ๑	ม. ๒	ม. ๓	ม. ๔ - ๖
● กลุ่มสาระการเรียนรู้										
ภาษาไทย	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๒๔๐ (๖ นก.)
คณิตศาสตร์	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๒๔๐ (๖ นก.)
วิทยาศาสตร์	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๒๔๐ (๖ นก.)

กลุ่มสาระการเรียนรู้/	เวลาเรียน
-----------------------	-----------

กิจกรรม	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
	ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖	ม. ๑	ม. ๒	ม. ๓	ม. ๔ - ๖
● กลุ่มสาระการเรียนรู้										
สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๒๔๐ (๖ นก.)
สุขศึกษาและพลศึกษา	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)
ศิลปะ	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	๔๐	๔๐	๔๐	๘๐	๘๐	๘๐	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๘๐ (๒ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)
ภาษาต่างประเทศ	๔๐	๔๐	๔๐	๘๐	๘๐	๘๐	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๑๒๐ (๓ นก.)	๒๔๐ (๖ นก.)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	๘๐๐	๘๐๐	๘๐๐	๘๐๐	๘๐๐	๘๐๐	๘๔๐ (๒ ๑ นก.)	๘๔๐ (๒ ๑ นก.)	๘๔๐ (๒ ๑ นก.)	๑,๕๖๐ (๓๙ นก.)
● กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๑๒๐	๓๖๐
กลุ่มสาระการเรียนรู้/กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
	ป. ๑	ป. ๒	ป. ๓	ป. ๔	ป. ๕	ป. ๖	ม. ๑	ม. ๒	ม. ๓	ม. ๔ - ๖
● รายวิชา / กิจกรรม ที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น	ปีละไม่เกิน ๘๐ ชั่วโมง						ปีละไม่เกิน ๒๔๐ ชั่วโมง			ไม่น้อยกว่า ๑,๕๖๐ ชั่วโมง
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	ไม่เกิน ๑,๐๐๐ ชั่วโมง/ปี						ไม่เกิน ๑,๒๐๐ ชั่วโมง/ปี			รวม ๓ ปี ไม่น้อยกว่า ๓,๖๐๐ ชั่วโมง

การกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และเพิ่มเติม สถานศึกษาสามารถดำเนินการ
ดังนี้

ระดับประถมศึกษา สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ตาม
ความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และผู้เรียน
ต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

ระดับมัธยมศึกษา ต้องจัดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดและ
สอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

สำหรับเวลาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้จัดเป็นรายวิชา
เพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับความพร้อม จุดเน้นของสถานศึกษา
และเกณฑ์การจบหลักสูตร เฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ สถานศึกษาอาจจัดให้เป็นเวลา
สำหรับสาระ การเรียนรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปีละ ๑๒๐ ชั่วโมง
และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๓๖๐ ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว
กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในส่วนกิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.๑-๖)	รวม ๖ ปี	จำนวน ๖๐ ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑-๖)	รวม ๓ ปี	จำนวน ๔๕ ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.๔-๖)	รวม ๓ ปี	จำนวน ๖๐ ชั่วโมง

๒.๔ บริบทโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม

๒.๔.๑ ข้อมูลทั่วไปและบริบทของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม
จากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสัมภาษณ์ การสอบถาม แผนปฏิบัติการของโรงเรียน ผู้
ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรและนักเรียน ทำให้ทราบข้อมูลต่างๆ ของ
โรงเรียน ดังนี้ (โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม, ๒๕๐๖)

๒.๔.๒ ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๑๖ ได้เปิดสอนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๑ แบบสหศึกษา ๒ ห้องเรียน โดยอาศัยสถานที่หอประชุมโรงเรียนกระนวนใน
ปีแรกที่เปิดสอน มีนายสวาท ภูคำแสน เป็นครูใหญ่และครูอีก ๓ คน นักการภารโรง ๑ คน ต่อมาใน
ปี ๒๕๑๘ ได้ย้ายมาเรียนที่เป็นที่ตั้งโรงเรียนปัจจุบันที่ดินแปลงนี้ คือ ที่ดินแปลง ขก.๑๖๖๖ จำนวน
๕๒ ไร่ ๑๘ ตารางวา ซึ่งทางราชการได้อนุมัติงบประมาณมาก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ๒๑๖ ก ให้ ๔
ห้องเรียน ต่อมามีการสร้างอาคารชั่วคราวเพิ่มเติมอีก ๑ หลัง ๘ ห้องเรียน โดยโรงเรียนได้ขยาย

แผนการเรียนเพิ่มขึ้นตลอดทั้งเพิ่มจำนวนครู ลูกจ้างและงบประมาณการก่อสร้าง โดยปัจจุบันมี นายธนัท ไชยทิพย์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

๒.๔.๓ ข้อมูลสถานศึกษา

โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๔๐๖ หมู่ ๑๘ ที่ดินแปลง ขก. ๑๖๖๖ จำนวน ๕๒ ไร่ ๑๘ ตารางวา ตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น ๔๐๑๓๐ เป็น โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการมีสีประจำโรงเรียนประกอบด้วยสี น้ำเงินและสีชมพู ซึ่งสีน้ำเงิน หมายถึง องค์พระมหากษัตริย์ ที่ทุกคนจงรักภักดีเทิดทูนไว้เหนือเกล้า และสีชมพู หมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความสัมพันธ์ ปรัชญาโรงเรียน คือ มีความรู้ คู่คุณธรรม นำวินัย คำขวัญโรงเรียน คือ การเรียนเด่น เล่นกีฬาดี ดนตรียอด มารยาทเยี่ยม ต้นไม้ประจำโรงเรียน คือ ต้นสะเดา วันสถาปนาโรงเรียน คือ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ พระพุทธรูปประจำโรงเรียน คือ พระศรีพุทธมงคล โรงเรียน มีวิสัยทัศน์ คือ โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคมบริหารจัดการด้วยระบบ คุณภาพสู่มาตรฐานสากลตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔.๔ พันธกิจของโรงเรียน คือ พัฒนาการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ มุ่งเน้นการ กระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งและประกันคุณภาพการศึกษา พัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษาเน้นการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่มาตรฐานสากล ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึง ประสงค์ บนพื้นฐานความเป็นไทย พัฒนาบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและ เป็นครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้สู่มาตรฐานสากล ประสานความร่วมมือระหว่าง สถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กร ชุมชน และเครือข่ายนานาชาติ

ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม ครู ๑๕๑ คน ครูอัตราจ้าง ๑๔ คน ครูชาวต่างชาติ ๖ คน พนักงานราชการ ๑๐ คน รวมทั้งหมด ๑๘๑ คน ซึ่งเป็นครูที่ปฏิบัติการสอนใน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ และมีนักเรียนจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น ๒,๙๕๕ คน โดยมีการจัดชั้นเรียน จำแนกตามระดับชั้นเรียน รวม ๗๑ ห้อง แสดงไว้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม ปีการศึกษา ๒๕๖๐

ระดับชั้น เรียน	จำนวนห้อง	เพศ		รวม	เฉลี่ยต่อห้อง
		ชาย	หญิง		
ม.1	11	209	276	485	44.09
ม.2	11	200	274	474	43.09
ม.3	10	188	304	492	49.20
รวม	32	597	854	1,451	45.34
ม.4	13	165	307	472	36.31

ม.5	13	163	331	494	38.00
ม.6	13	212	326	538	41.38
รวม	39	540	964	1,504	38.56
รวม	71	1,137	1,814	2,955	41.62

๒.๔.๕ ด้านสภาพการจัดการเรียนรู้

โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคมเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีนักเรียนทั้งสิ้น ๒,๙๕๕ คน จำนวน ๗๑ ห้องเรียน โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม และนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จนถึงนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จุดเด่นคือผู้เรียนมีสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรียด้านนาฏศิลป์ เป็นผู้มีความประพฤติดีและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คิดเป็นทำเป็น สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ มีผลการพัฒนาการจัดการศึกษาที่เป็นไปตามปรัชญา ปณิธาน/วิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา มีผลการจัดการศึกษาที่เป็นไปตามจุดเน้น จุดเด่น ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา มีผลการดำเนินงานโครงการพิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาที่บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนด มีผลการรักษามาตรฐานการศึกษาและพัฒนา สู่ความเป็นเลิศที่ได้มาตรฐาน ส่วนจุดที่ควรพัฒนาคือผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้พัฒนาสูงขึ้น

โรงเรียนมีแหล่งการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคุณธรรม จริยธรรม ห้องปฏิบัติการสังคม ห้องอาเซียนศึกษา ห้องปฏิบัติการภาษาไทย ห้องดนตรีพื้นเมือง ห้องดนตรีสากล ห้องดนตรีไทย ศูนย์ ICT เป็นต้น ซึ่งในแต่ละห้องนั้นมีสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ โทรทัศน์ โปรเจคเตอร์ และอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกทางการเรียนครบ และในห้องเรียนทุกห้องมีโทรทัศน์สำหรับเชื่อมต่อกับโน้ตบุ๊กหรือแพดโดร์ อีกทั้งมีลำโพงให้ผู้สอนนำไฟล์มาเสียบต่อเพื่อใช้สำหรับการจัดการสอนทำให้นักเรียนได้รับการอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนเป็นอย่างดี จึงมีความสอดคล้องและเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบอิเล็กทรอนิกส์พร้อมกับการใช้บทเรียนออนไลน์ Google Apps

๒.๔.๖ ด้านบริบทของผู้เรียน

ด้วยนักเรียนมาจากหลายครอบครัวที่แตกต่างกัน ซึ่งอาศัยอยู่ในหลายอำเภอ โดยโรงเรียนตั้งอยู่ที่พื้นที่ที่เป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดขอนแก่น อุตรธานี กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม นักเรียนส่วนใหญ่จะมาโดยรถรับส่ง รถประจำทาง หรือผู้ปกครองมาส่ง การที่มีความหลากหลาย

ทางด้านสภาพแวดล้อมส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรม ความพร้อมและความสามารถที่แตกต่างกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เกี่ยวกับความพร้อมด้านความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ ความพร้อมด้านสติปัญญา ความพร้อมด้านพฤติกรรม ความพร้อมด้านร่างกาย และความพร้อมด้านสังคม เพื่อให้ครูได้รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์แยกแยะเกี่ยวกับความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละด้าน ซึ่งนำไปสู่การจัดเตรียมการจัดการเรียนการสอน สามารถเลือกใช้สื่อ หรือนวัตกรรมได้สอดคล้องเหมาะสม และตรงตามความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

๒.๔.๗ ด้านบริบทของชุมชน

โรงเรียนศรีภระนวนวิทยาคมมีที่ตั้งอยู่รอยต่อระหว่างจังหวัดขอนแก่น อุตรธานี กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม จึงทำให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุดอำเภอภระนวน กศน. อำเภอภระนวน โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชภระนวน เทศบาลอำเภอภระนวน สถานีตำรวจภูธร อำเภอภระนวน ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวมีส่วนร่วมในเป็นวิทยากรให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ นอกจากนี้มีหน่วยงานที่มีส่วนสำคัญในการช่วยสอนคุณธรรม ศีลธรรมให้กับนักเรียน เช่น วัดศรีสว่าง วัดป่าชัยมงคล วัดนาเลาะ วัดศรีจันทร์ วัดโพธิ์ชัย เป็นต้น ซึ่งในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา โรงเรียนจะจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมทำบุญและฟังธรรมที่วัดในหมู่บ้านตามอัยาศัย และโรงเรียนจะมีการจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรมเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม สำหรับชุมชนนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เป็นชาวไร่ ชาวนา รับจ้าง มีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานบริษัท ซึ่งมีทั้งที่มีฐานะยากจนมากกว่าฐานะรวย แต่ผู้ประกอบการมีความตั้งใจที่จะส่งลูกหลานเข้ามาเรียนเพราะความเชื่อมั่นในคุณภาพของโรงเรียนและอยากให้ลูกหลานได้มีการศึกษาที่ดี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระมหาอานนท์ อานนโท (ศรีชาติ) ได้สรุปผลการวิจัย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทิววัฒนา แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อาศัยกันและกันในองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ ศील หมายถึงการฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิดการต่างๆ สร้างสรรค์ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์มีความสัมพันธ์กับลักษณะการเรียนรู้ทั้ง ๓ ด้าน คือ

พุทธิพิสัย นักเรียนมีความรู้ความสามารถในการจำแนกเนื้อหาความรู้ เรื่องการสวดมนต์แปลแผ่เมตตา การบริหารจิตและเจริญปัญญาได้ มีความเข้าใจว่าทำไมก่อนสวดมนต์เราต้องมีศีล ระหว่างสวดมนต์ต้องมีสมาธิจดจ่อจนทำให้เกิดปัญญาในที่สุด สามารถนำทักษะกระบวนการไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จิตพิสัย นักเรียนได้รับประสบการณ์จริงในการสวดมนต์แปลแผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญา มีปฏิภิกิริยาที่ตอบสนองในช่วงแรกเป็นลบแต่เมื่อทำการตกลงและกระตุ้นโดยครูผู้สอนแล้วนักเรียนมีปฏิภิกิริยาการตอบสนองที่เป็นบวกคือมีความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้ ทักษะพิสัย นักเรียนมีการทำตามรูปแบบกระบวนการตามขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำได้อย่างเป็นธรรมชาติและทำให้เกิดความชำนาญในการสวดมนต์แปลแผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาผู้สอนจะต้องคอยแนะนำให้คำปรึกษาที่ดี จูงใจใฝ่เรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ ตามขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เมื่อนักเรียนมีความพร้อมจากขั้นศีล ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ควบคุมกาย วาจา กิเื้อหุนให้เกิดสมาธิ มีใจจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติกิจกรรม โดยไม่สนใจสิ่งรบกวนทั้งภายในและภายนอก เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ไม่เครียดในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมทำให้เกิดปัญญา ทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาเป็นอย่างดี^{๖๑}

พระราชเวรณี เศวตฉนโณ (รุ่งเรือง) ได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๑ กรุงเทพมหานคร ประชากรคือผู้บริหาร และครู จำนวน ๓๗ คน และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๗๗ คน ผลการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๑ กรุงเทพมหานคร สภาพแวดล้อมโรงเรียนสะอาดร่มรื่นเป็นธรรมชาติเงียบสงบเอื้อต่อการเรียนการสอน ปัญหา คือ บุคลากรมีประสบการณ์ในการสอนตามหลักไตรสิกขาที่แตกต่างกัน รูปแบบ วิธีการสอนของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน

โดยมีข้อเสนอแนะให้ฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากร โดยเน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ขณะที่โรงเรียนจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งนักเรียน ครูและผู้ปกครอง ปัญหา คือ ครูและผู้บริหารมีความเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนแต่ขาดการประสานสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในลักษณะที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธโดยเสนอแนะให้นำนักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อกัน สำหรับด้านผลผลิตนั้น โรงเรียนจัดกิจกรรม การพัฒนาศีล สมาธิและปัญญาอยู่เสมอส่งผลให้นักเรียนเป็นผู้มีสุขภาพจิตดีแจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ปัญหา คือ ยัง ไม่มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา

^{๖๑} พระมหาอานนท์ อานนโธ (ศรีชาติ), “การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนทวีวัฒนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๖๐), หน้า ๖๒-๖๓, (อัสสาเนา).

โดยเสนอแนะให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ส่วนด้านผลกระทบนักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน มีความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงจังในการทำงาน ปัญหา คือ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยเสนอแนะว่าควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ปัญหา คือ ในโรงเรียนมีความเป็น

แบบอย่างที่ดีแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ของครูและผู้บริหารโดยเสนอให้จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชน นักเรียนมีความเชื่อมั่นในผลการกระทำความดีจากการจัดกิจกรรมการพัฒนา ศีล สมาธิและปัญญาของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ข้อเสนอแนะให้ส่งเสริมการ ฝึกสมาธิ เจริญปัญญาในชุมชนด้วยนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกับผลผลิต คือ เห็นผลดีของการกระทำความดีของตน ซึ่งปัญหา คือการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ยังขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชนเนื่องจากผู้ปกครองยังไม่เข้าใจหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา^{๖๒}

กรณีการ ธีรสุจิ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่าแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ประสิทธิภาพ ๘๙.๓๓/๘๒.๕๖ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ๘๐/๘๐ ดัชนีประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพเรื่อง ไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มีค่าเท่ากับ ๐.๖๖๕๐ ซึ่งหมายความว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนสูงขึ้นร้อยละ ๖๖.๕๐

โดยสรุป แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานมาประกอบภาพ เรื่อง ไตรสิกขาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มีประสิทธิภาพเหมาะสมสามารถช่วยให้นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้และเกิดความรู้ที่ยั่งยืน และเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หนังสือนิทานประกอบภาพเรื่องอื่นๆต่อไป^{๖๓}

^{๖๒} พระราชเวรณ เตชวณโณ (รุ่งเรือง), “การจัดการเรียนรู้ตามแนวไตรสิกขาในโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ฯ สังกัดสถานงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๖๓} ศิริประภา อุณหเลขกะ, "ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบไตรสิกขาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียน

บุญเลิศ จีรภัทร์ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สาระคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นการศึกษาเชิงทดลองกับประชากรนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเต็มรักศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ระยะเวลาการวิจัยระหว่าง เดือน ตุลาคม ๒๕๕๖ ถึงกันยายน ๒๕๕๗ การดำเนินการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดเป็นกระบวนการ โปรโตโฆสะ ทั้งแบบฝึก ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน โดยห้องที่ ๑ มีการปรับปรุงเล็กน้อย และห้องที่ ๒ มีการปรับปรุงมากทำให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย ความตั้งใจเรียน และความรับผิดชอบดีขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระคณิตศาสตร์ของผู้เรียนห้องที่ ๑ และห้องที่ ๒ ดีขึ้น โดยผู้เรียนห้องที่ ๑ มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นมากกว่าห้องที่ ๒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๖๔}

วิรัตน์ มั่นทานนธ์ ได้สรุปในการวิจัยศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตว่า การจัดการศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับการสอนให้เด็กได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านจริยธรรม นอกจากนี้มีการจัดสถานที่ศึกษาให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีสภาพเป็นธรรมชาติด้วยต้นไม้เป็นการสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก เพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กได้ฝึกฝนพัฒนาด้านศิลปะ สมาธิ ปัญญา ในส่วนของครูผู้สอนต้องมีพื้นฐานทางจริยธรรมสูง มีจิตใจรักเด็ก มีความเสียสละ เป็นต้น^{๖๕}

ผลจากการสอนโดยใช้หลักไตรสิกขาทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกาย วาจา จิตใจ และสติปัญญาไปในทางที่ดี คือ มีจริยธรรมสูงขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สรรพสัตว์ และเพื่อนมนุษย์ เช่น มีความเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนมีจิตใจอ่อนโยน รู้จักเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีสติ รู้จักช่วยเหลือตัวเอง มีความร่าเริงแจ่มใส เป็นต้น^{๖๖}

พิชญรัชต์ บุญช่วย ได้สรุปผลการศึกษาพบว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการฝึกอบรมตนเองอย่างมีขั้นตอนเพื่อนำไปสู่การพ้นทุกข์ ในภาคปฏิบัติ องค์ธรรมคือไตรสิกขาจะทำงานไปพร้อม ๆ กันและประสานกันอย่างเป็นพื้นฐานให้แก่กัน ไตรสิกขายังมีลักษณะที่เป็นสหสัมพันธ์ภายนอกของตนทั้ง ๔ ด้าน คือ กาย,สังขม,อารมณ์และปัญญา การพัฒนาดังกล่าวจะปรากฏให้เห็น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต ๒, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม), บทคัดย่อ.

^{๖๔} บุญเลิศ จีรภัทร์, การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สาระคณิตศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

^{๖๕} วิรัตน์ มั่นทานนธ์, “อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีผลต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็กกรณี : ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต” , วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๔, (อัสสานา).

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทางที่น่าพอใจและเหมาะสม และสามารถนำภาวนา ๔ มาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินคุณภาพของไตรสิกขาได้ด้วย^{๖๗}

ผกามาศย์ รัชนีภาค ได้สรุปในเนื้อหาและกิจกรรมการฝึกอบรมตามหลักสูตรในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทยดังนี้ ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัว ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทำให้คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยเสื่อมลง ผู้อบรมจึงมีความเห็นตรงกันว่าควรมีการพัฒนาทางด้านศีลธรรมแก่เยาวชนไทยผู้เข้ารับการอบรมมีความเห็นตรงกันเรื่องของการนำประโยชน์ที่รับได้จากการนำหลักไตรสิกขาและโยนิโสมนสิการไปใช้ในชีวิตประจำวันไปถ่ายทอดแก่นักเรียนในสถานศึกษาของตน^{๖๘}

พระครูวิริญาณสุนทร (จรินทร์ ออบคำ) ได้สรุปผลการวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเป็นอีกระบบหนึ่งของการศึกษาเพื่อให้บุคลากรมีระบบการพัฒนาที่ตีมันคง และมีสมรรถภาพในการสร้างความเจริญให้กับตนเองด้วยการพัฒนาจิตใจและมีความเพียรพยายามสูงาน มีขันติความอดทน มีสัจจะมีความจริงจัง มี อธิษฐานความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นเข้มแข็งมันคงของจิตใจที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย^{๖๙}

พระมหามานิตย์ บัวเพชร ได้สรุปผลการวิจัยการบริหารจัดการการเรียนการสอน และปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๖ ด้าน พบว่า ๑. ด้านการจัดการเรียนรู้อ่าน พฤติกรรม ความรู้สึก และการคิด ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และมีประเด็นปัญหาคือ ครูมีความรู้ในเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาไม่เพียงพอจึงไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้ ๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนครูมีความสามารถในการควบคุมชั้นเรียนได้ และมีประเด็นปัญหาคือครูไม่ได้รับการอบรมในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านบรรยากาศจัดการเรียนการสอนครูจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเด็นปัญหาคือครูไม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เช่น ขาดการเคารพต่อครูด้วยกัน ใช้

^{๖๗} พิษณุรัตน์ บุญช่วย, “การศึกษากระบวนการสร้างภาวนา ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาพระพุทธศาสนา), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๙),

^{๖๘} ผกามาศย์ รัชนีภาค, การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคาแหง),๒๕๔๗, หน้า ๕, (อัดสำเนา).

^{๖๙} พระครูวิริญาณสุนทร (จรินทร์ ออบคำ), การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๔), หน้า ๕๑๕ (อัดสำเนา)

คำพูดไม่สุภาพระหว่างกัน ๔. ด้านการจัดสื่อและเทคนิควิธีกระตุ้นความสนใจใคร่รู้ ครูใช้สื่อในการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน และประเด็นปัญหาคือ ครูไม่มีทักษะในการผลิตสื่อสำหรับสอน ๕. ด้านการส่งเสริมบุคลิกภาพของครูที่เหมาะสมกับการสอนครูได้รับการอบรมเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการสอน และประเด็นปัญหาคือครูไม่มีความเชื่อมั่นและไม่มีความภาคภูมิใจในวิชาที่ตนสอน ๖. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนครูประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนและเสนอผลการประเมินให้ครูทุกคนได้รับทราบเพื่อนำไปแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน และประเด็นปัญหาคือ ครูไม่มีการวางกรอบและมาตรฐานในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน^{๗๐}

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

แมคคริง (MacCrink) ได้ศึกษาผลของวิธีการสอนของครูและรูปแบบการเรียนของนักเรียนที่ส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตไมอามี ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน ๗๙ คน เครื่องมือที่ใช้วัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ แบบทดสอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณของวัตสันและเกสเซอร์ผลการศึกษาพบว่า วิธีการสอนของครูส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน ครูที่สอนโดยใช้นวัตกรรมทางการศึกษาประกอบการเรียนจะทำให้นักเรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากกว่าครูที่สอนตามปกติ^{๗๑}

Baturay ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทาง Web-based ซึ่งมีรูปแบบการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานแบบนำเสนอปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งในปัจจุบันได้ขยายวงกว้างและได้รับความนิยมสูงขึ้น มีการจัดเตรียมสื่อมัลติมีเดียมากมายทันสมัย เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนและยังเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดความเข้มข้น ทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานให้เกิดการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น^{๗๒}

อาร์มาสตรอง (Armstrong) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีการจัดแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (STAD) ต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาสังคมศึกษา และเจตคติต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับชั้นเกรด ๑๒ จำนวน ๒

^{๗๐} พระมหามานิตย์ บัวเพชร, การบริหารการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๔๘), บทคัดย่อ, (อัสสาเนา).

^{๗๑} McCrink, Carmen Lourdes Suarez, "The Role of Innovative Teaching Methodology and Learning Styles Critical Thinking", Dissertation Abstracts International

^{๗๒} Baturay, อัจฉิงโน เอกภพ โพธิ์จักร, "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะวิธีการทางประวัติศาสตร์และความมุ่งมั่นในการทำงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เรื่อง ประวัติศาสตร์สุโขทัย ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน", ปรินญาการศึกษา มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๕๗.

ห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้ง ๒ กลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนวิชา สังคมศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่จากการสำรวจความคิดเห็น พบว่าทั้งครูและนักเรียน วิธีการจัดกลุ่ม แบบ STAD ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ง่าย และ สะดวกกว่าการสอนแบบบรรยาย^{๗๓}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ทั้งจากแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทย และต่างประเทศ มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านศีล คือการพัฒนาทางกาย ด้านสมาธิ คือการพัฒนาทางจิตใจ และด้านปัญญา คือการพัฒนาด้านสติปัญญา ให้สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบได้ตรงตามทัศนะ ทางพระพุทธศาสนา ว่า ทันทิโต เสฏฐิโน มนุสเสสุ บุคคลฝึกตนดีแล้วย่อมประเสริฐสุดในมนุษย์

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนกระทั่งได้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

^{๗๓} Armstrong, Armstrong, D. S., The Effect of Student Team Achievement Divisions Cooperative Learning Technique on Upper Secondary Social Studies Student's Academic Achievement and Attitude Towards Social Studies Class (Block Scheduling, Twelfthgrade, High School Students), Dissertation Abstracts International, 1997, 59 (2) P 121.

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

องค์ประกอบ ได้แก่

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านหลักสูตร
๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดการเรียนรู้
๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านสื่อและเทคโนโลยี
๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการวัดและประเมินผล

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัยวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview form) เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มเป้าหมาย แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยกำหนดขั้นตอน คือ

๓.๑.๑ ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีพร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

๓.๑.๒ ขั้นพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย กำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการทำแบบสัมภาษณ์พร้อมกับหาความเชื่อมั่นที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา แล้วนำไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย และให้กรรมการควบคุมการวิจัย ได้ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๑.๓ ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

๓.๑.๔ ขั้นอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดมาอภิปรายให้ตรงกับวัตถุประสงค์และสรุปผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นรายงานวิจัยต่อไป

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน ๔ คน และครูในโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๒๖ คน รวม ๓๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน ๔ คน และครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๒๖ คน รวม ๓๐ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด ดังตารางที่ ๓. ๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ลำดับที่	รายละเอียด	กลุ่มตัวอย่าง
๑.	ผู้บริหาร	๔
๒.	ครู	๒๖
รวม		๓๐

๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ ๒ ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ กำหนดขอบข่ายที่ต้องถาม กำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีขั้นตอน คือ สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบที่กำหนด จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน

ขั้นตอนที่ ๓ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ ๔ เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบ ได้แก่

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านหลักสูตร
๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการจัดการเรียนรู้
๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านสื่อและเทคโนโลยี
๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ ๓ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา เอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

๒. ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้บริหาร และครูตอบแบบสัมภาษณ์ โดยนัดหมายวัน เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับทางโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

๓. ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จำนวน ๓๐ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นหน่วยศึกษา

๔. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ด้วยแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๓๐ ฉบับ ได้รับแบบสัมภาษณ์ครบทุกฉบับ จากนั้นจึงมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา และเพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๔.๒ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยแยกออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย

- ๔.๒.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร
- ๔.๒.๒ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้
- ๔.๒.๓ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี
- ๔.๒.๔ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- ๔.๒.๕ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

๔.๓ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

- ๔.๓.๑ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร
- ๔.๓.๒ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้
- ๔.๓.๓ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี
- ๔.๓.๔ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- ๔.๓.๕ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

๔.๑ สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู

ที่	ชื่อ - นามสกุล	เพศ	ตำแหน่ง	อายุ	ระดับการศึกษา	ประสบการณ์บริหาร/ การทำงาน
1	นายสุรเชษฐ์ รูปต๋า	ชาย	ผู้อำนวยการ	55	ปริญญาโท	15
2	นายวรารุช สร้อยพิมาย	ชาย	รองผู้อำนวยการ	40	ปริญญาโท	10
3	นางลักษณณ์ณี แสงสุพิน	หญิง	รองผู้อำนวยการ	51	ปริญญาโท	7
4	นายอัษฎรินทร์ วิโย	หญิง	รองผู้อำนวยการ	39	ปริญญาโท	2
5	นางสุลักษณ์ เรืองวิเศษ	หญิง	ครู	49	ปริญญาโท	24
6	นางสาวณรงค์ เต็มอินทร์	หญิง	ครู	59	ปริญญาโท	25
7	นางจรรย์นัท โพธิ์ศรี	หญิง	ครู	59	ปริญญาโท	25
8	นางสุวิพร สวัสดิ์วงษ์	หญิง	ครู	53	ปริญญาโท	32
9	นางภัสดา วงศ์ขารี	หญิง	ครู	54	ปริญญาโท	26
10	นายวศิน หีบแก้ว	ชาย	ครู	57	ปริญญาตรี	26
11	นายสมัย บัวพัฒน์	ชาย	ครู	53	ปริญญาโท	29
12	นางสาวสมพิศ จังอินทร์	หญิง	ครู	49	ปริญญาตรี	23
13	นายวัฒน์พงษ์ ผุยพงษ์	ชาย	ครู	50	ปริญญาตรี	25
14	นางแสงอรุณ พรรณรัตน์	หญิง	ครู	49	ปริญญาตรี	20
15	นายอิทธิพล ภูผิวผา	ชาย	ครู	57	ปริญญาตรี	26
16	นายประจักษ์ ศักดิ์คันทน์ภิญโญ	ชาย	ครู	43	ปริญญาโท	10
17	นางสาวศิลาญ บัณฑิตพุดม	หญิง	ครู	36	ปริญญาโท	8
18	นางสาวทิพากร วอแพง	หญิง	ครู	33	ปริญญาตรี	10
19	นางสาววัลลีย์ แสงสว่าง	หญิง	ครู	31	ปริญญาโท	7
20	นายชัยยศ นามวงศ์ชัย	ชาย	ครู	35	ปริญญาโท	8
21	นางสาวชลิดา ขาติมนตรี	หญิง	ครู	31	ปริญญาโท	4
22	นายธันยวัตร แก้วสุข	ชาย	ครู	32	ปริญญาโท	7
23	นางสาวโสภิตา หงส์ลอยลม	หญิง	ครู	27	ปริญญาตรี	3
24	นางสาวเจษราภรณ์ ตรีศาสตร์	หญิง	ครู	27	ปริญญาโท	4
25	นางสาวศศิภาญจน์ ชุมแวงวาปี	หญิง	ครู	35	ปริญญาตรี	6
26	นายสุรียา นามไพร	ชาย	ครู	24	ปริญญาตรี	1

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารและครู (ต่อ)

ที่	ชื่อ - นามสกุล	เพศ	ตำแหน่ง	อายุ	ระดับการศึกษา	ประสบการณ์บริหาร/การทำงาน
27	นายธนรัช วินทะไชย	ชาย	ครู	35	ปริญญาตรี	6
28	นางสาวสุภาวดี แข็งขัน	หญิง	ครู	29	ปริญญาตรี	6
29	นางสาวอภิญญา บางจันทร์	หญิง	ครู	26	ปริญญาตรี	3
30	นางสาวพรพรรณ ดวงปาโคตร	หญิง	ครู	46	ปริญญาโท	23

จากตาราง ๔.๑.๑ พบว่า ผู้บริหารและครู โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นประชากรที่ศึกษาทั้งหมด จำนวน ๓๐ คน โดยแบ่งเป็นผู้บริหาร ๔ คน เป็นเพศชาย ๒ คน เป็นเพศหญิง ๒ คน เป็นผู้อำนวยการ ๑ คน เป็นรองผู้อำนวยการ ๓ คน มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๒ คน อายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน - คน อายุระหว่าง ๕๑ ขึ้นไป จำนวน ๒ คนตามลำดับ มีระดับการศึกษา ปริญญาโท จำนวน ๔ คน ปริญญาเอก จำนวน - คนตามลำดับ ประสบการณ์การบริหารไม่เกิน ๕ ปี จำนวน ๑ คน ระหว่าง ๖ - ๑๐ ปี จำนวน ๒ คน ระหว่าง ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน ๑ คนตามลำดับ

แบ่งเป็นครู ๒๖ คน เป็นเพศชาย ๙ คน เป็นเพศหญิง ๑๗ คน มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๘ คน อายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๖ คน อายุระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๗ คน อายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๕ คนตามลำดับ มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน ๑๒ คน ปริญญาโท จำนวน ๑๔ คน ปริญญาเอก จำนวน - คนตามลำดับ ประสบการณ์การทำงานไม่เกิน ๕ ปี จำนวน ๕ คน ระหว่าง ๖ - ๑๐ ปี จำนวน ๙ คน ระหว่าง ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน - คน ระหว่าง ๑๖ - ๒๐ ปี จำนวน ๑ คน ระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๖ คน ระหว่าง ๒๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๕ คนตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัย ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ครูและผู้บริหารโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม โดยแยกออกเป็น ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร ๒) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้ ๓) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี ๔) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๕) การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องของสถานศึกษา คือ สัมภาษณ์ผู้บริหารในด้านหลักสูตร และสัมภาษณ์ครูผู้สอน ในด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อและเทคโนโลยี ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และด้านการวัดและประเมินผล

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา แม้ไม่ได้เป็นหลักสูตรที่เป็นรูปธรรม แต่ก็มีกระบวนการจัดการกิจกรรมบูรณาการตามหลักไตรสิกขาสู่การพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผ่านขบวนการด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ส่งเสริมให้ครูผู้สอนนำสู่ห้องเรียน ส่วนในระบบหลักสูตร ผู้บริหารและคณะครูให้ความสำคัญกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการตามไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน ผู้ศึกษาวิจัย นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาความเรียง ดังนี้

๔.๒.๑ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร ของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น การจัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระได้กำหนดคำอธิบายรายวิชาหรือเป้าหมายของผู้เรียนครอบคลุมหลักไตรสิกขา เพียงแต่ไม่ได้กำหนดขั้นตอนตามหลักไตรสิกขา ตามกระบวนการของหลักสูตรมีแผนการจัดการเรียนรู้ ลงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอนของหลักไตรสิกขา มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระ มีโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

๔.๒.๒ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้ของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น มีการชี้แจงให้เข้าใจถึงแนวทางในการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา และจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดเนื้อหาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง บูรณาการให้สอดคล้องกับสถานการณ์สังคม มีการกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ตลอดเวลา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและแก้ปัญหาในการเรียนของนักเรียน การทบทวนความรู้ที่สอนมาแล้วในต้นชั่วโมงนำเข้าสู่บทเรียนที่เร้าความสนใจหลากหลายวิธี การจัดเนื้อหาการสอนสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมและชุมชนให้กำลังใจในการเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในระหว่างเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอดแทรกปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและแก้ปัญหาในการเรียนด้วยความเมตตา ท่านมีความรู้ ความเข้าใจด้านศีล สมาธิ และปัญญา (หลักไตรสิกขา) มีการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้อย่างบูรณาการและปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ท่านแนะนำการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีอย่างบูรณาการแก่นักเรียน ครูผู้สอนมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นกระบวนการหลักในการจัดการเรียนรู้ และให้ผู้เรียนมีการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอ

๔.๒.๓ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี ของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น การใช้สื่อและเทคโนโลยี ครูส่งเสริมยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ จัดสรรหาอุปกรณ์หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอน ใช้สื่อการสอนหลายประเภทมีการใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาเอกสารประกอบการสอนเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน มีการใช้สื่อการสอนหลายประเภทที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการสอนเพื่อประกอบการเรียนการสอน มีการใช้สื่อที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนที่หาง่ายเป็นสิ่งแวดล้อมที่นักเรียน มีการใช้สื่อการเรียนที่ทันสมัยกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ ส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ ให้คำแนะนำในการใช้สื่อการเรียนที่ทันสมัย

๔.๒.๔ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยรวม คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมสำคัญทางศาสนา มีการจัดกิจกรรมอบรมเกี่ยวกับธรรมะ และปายนิเทศในวันสำคัญทางศาสนา มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนา มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมสำคัญทางศาสนา มีการร่วมมือกับชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียน มีส่วนให้นักเรียนศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ในวัดหรือศาสนสถาน

๔.๒.๕ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล ของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น การวัดและประเมินผลโดยรวม คือ มีการวัดและประเมินผลทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีโดยการตรวจการปฏิบัติงาน มีการบอกวิธีการวัดผลประเมินผลให้ทราบล่วงหน้า มีการทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดความรู้พื้นฐาน มีการวัดผลประเมินผลทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล มีการชี้แจงผลการวัดและประเมินผลให้ทราบทุกครั้ง เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น เห็นความสำคัญในเรื่องการพัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา โดยมีโครงการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม และโครงการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเน้นให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือด้านศีล ด้านสมาธิ ด้านปัญญา

๔.๓ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

จากการได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ทำให้ได้แนวทางและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๔.๔.๑ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากรโดยเน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

๔.๔.๒ ควรนำนักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และมีเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน

๔.๔.๓ ควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและผู้ปกครอง

๔.๔.๔ ควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน

๔.๔.๕ ควรจัดให้มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหารนักเรียนและชุมชน

๔.๔.๖ ควรส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาในชุมชนด้วย

๔.๔.๗ ควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการทำงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ๒) เพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้อตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ดังกล่าวข้างต้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาความเรียง สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริง ๒) ให้ผู้เรียนนำความรู้มาใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาจะเน้นการฝึกปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดย สำนรวม กาย วาจา และฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบความคิด ความสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดย ตลอด การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จึงเป็นกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ ถือว่าเป็นความหมายที่แท้จริงของการศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือในการดำเนิน ชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ได้อย่าง สมบูรณ์แบบ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร โรงเรียนศรี กระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น มีการจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยให้ จัดทำหลักสูตรกลุ่มสาระ กำหนดคำอธิบายรายวิชาหรือเป้าหมายของผู้เรียนครอบคลุมหลักไตรสิกขา เพียงแต่ไม่ได้กำหนดขั้นตอนตามหลักไตรสิกขาที่ชัดเจน ในหลักสูตรได้กำหนดแนวทางการพัฒนา ผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา โดยจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีสื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนตาม

ขั้นตอนของหลักสูตรศึกษา มีการส่งเสริมให้มีการบูรณาการตามหลักสูตรศึกษาทุกกลุ่มสาระ มีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร เช่น กิจกรรมโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนใหม่ กิจกรรมโครงการอานาปานสติ กิจกรรมโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์

นอกจากนั้นยังพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยรวมครูผู้สอนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของรายวิชา ทบทวนความรู้เดิมเพื่อเชื่อมโยงความรู้ใหม่ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในระหว่างเรียน และมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการจัดเนื้อหาสาระที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สะท้อนให้เห็นว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรศึกษา (ด้านศีล ด้านสมาธิ ด้านปัญญา) มีการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ถ่ายทอดความรู้ครบถ้วนตามเนื้อหา มีการเสริมแรงโดยการยกย่อง ชมเชย ใช้เทคนิคกระตุ้นให้นักเรียนสนใจใฝ่รู้ สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในเนื้อหา เป็นกัลยาณมิตรแนะนำในการแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรศึกษา ด้านสื่อและเทคโนโลยี ครูมีการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการสอนที่เหมาะสม มีสื่อการสอนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการสอน แนะนำแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม ใช้สื่อที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย ใกล้ตัวกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ ทั้งยังจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยจัดกิจกรรม/โครงการเสริมหลักสูตร และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบุญประเพณี ร่วมกับชุมชน กิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านการวัดและประเมินผล ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีการทดสอบก่อนและหลังเรียน วัดและประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งเน้นการปฏิบัติที่เห็นผลถึงการกระทำอย่างจริงจัง เชื่อมโยงให้มีการพัฒนาทักษะชีวิตในสังคมได้อย่างดี

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น ได้แนวทางและข้อเสนอแนะ ดังนี้

ควรจัดให้การฝึกอบรมไตรสิกขาแก่บุคลากรโดยเน้นที่การปฏิบัติจริงและจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรศึกษา ควรนำนักเรียนร่วมทำกิจกรรมของวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และมีเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและผู้ปกครอง ควรมีการอบรมบุคลากรในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน ควรจัดให้มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชน ควรส่งเสริมการฝึกสมาธิเจริญปัญญาในชุมชนด้วย และควรประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลัก

ไตรสิกขาอย่างจริงจังจากชุมชน และทำความเข้าใจแก่ผู้ปกครองในด้านการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะต่อการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕ ควรนำผลจากการศึกษาไปกำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรจัดอบรมการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

๒) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์หลักไตรสิกขากับการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา
- ๒) เปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขากับ STEM ศึกษา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ ปี ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕.

_____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรู้อุทิศศาสนากลุ่มการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๔.

กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งแรก โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

บุญชม ศรีสะอาด. รศ.ดร.การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น จัดพิมพ์, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ พิมพ์ครั้งที่ ๔ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงขยายความ). พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ .สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๖

สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม. บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๘.

_____ .รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๔.

บริษัท ออนป้า จำกัด, ๒๕๔๘.

_____ .การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สำนักพิมพ์มูลนิธิ

พุทธธรรม, ๒๕๔๕.

_____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.กรุงเทพมหานคร:บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง

แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____ .ทุกข์สำหรับเห็นแต่สุขสำหรับเป็น. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

- _____ .**ภูมิธรรมชาวพุทธ** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๖.
- _____ .**คู่มือชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริชัยการพิมพ์ จำกัด ,๒๕๕๗ .
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **โรงเรียนวิถีพุทธ**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๗.
- พรพิมล พรพีระชนม์ ดร. **การจัดกระบวนการเรียนรู้ สงขลา**: เหมการพิมพ์สงขลา ภาคหลักสูตร
และการสอนคณะศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๐.
- พุทธทาส. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๙๙.
- ยุทธ ไกยวรรณ. ผศ.ดร. **เทคนิคการสอนและวิธีการ**. กรุงเทพมหานคร.ครั้งที่ ๑ พิมพ์ศูนย์สื่อเสริม
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑ .
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.
- สุวิมล ติรกานน์. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์แนวทางการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- สำนักพัฒนาวัฒนธรรมการจัดการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๕๘.
- _____ .**ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การ
รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๕๗.
- (๒) คุชฎินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:**
- กชปณณ สุทธปัญญากุล. **ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา ศิล สมาธิ และ
ปัญญา กับพฤติกรรมการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรม
สามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.
- จักรินทร์ พริ้งทองฟู. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา หลักสูตร
การศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ๑ สังกัดกรมการ
ศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต . บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- บุญเรือน เตียรทอง. **ทัศนคติและความเข้าใจต่อศาสนาพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับบอริยมรรคมี
องค์ ๘ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย** . กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต. พระพุทธศาสนา,๒๕๕๗.
- ประสาน กันตัง, **การศึกษาปัญหาในการประเมินตามสภาพจริงของครุคณิตศาสตร์ ช่วงชั้นที่ ๓
และ ๔ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต .
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- ปราณี ปิยะวารการ. **สภาพและปัญหาการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
มัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖.

- ผกามาศย์ รัชชานาด. การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีโรงเรียน
วิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๔๙.
- พรทิพา ภูมิพิณานัน. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน.
กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พิชญ์รัชต์ บุญช่วย. การศึกษากระบวนการสร้างภavana ๔ โดยใช้หลักไตรสิกขา .
กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- ภูวดล แก้วมณี, ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่าย
มัธยม) เขตวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.
- มนูญ ชัยสูงเนิน, การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียน ของโรงเรียนจุฬา
ภรณ์
ราชวิทยาลัย ลพบุรี, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.
- เรณู คากักดี. ปัญหาการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่จัดให้แก่
พระภิกษุสามเณรในวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก
สามัญศึกษา กลุ่มที่ ๖, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- วิรัตน์ มั่นทานนท์. อิทธิพลของหลักไตรสิกขาที่มีผลต่อการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก กรณีศูนย์
เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต (ไทยศึกษา). มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๔๕.
- สวรรณสิริ ฤทธิ์เลื่อน. พฤติกรรมตามหลักไตรสิกขาของผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่าง กลุ่ม
ภาคใต้ : วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๓.
- สุพัตรา ผลรัตนไพบูลย์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้น
ที่ ๓ โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี : วิทยานิพนธ์การศึกษามหา
บัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐. _
- สุนัยพร พันธุ์โยธี. ผลการสอนโดยใช้บทเรียนบนเครือข่ายกับการสอนปกติด้วยวิธีไตรสิกขา เรื่อง
ความหมาย ความจริง คุณค่า และความมุ่งหมายของชีวิต ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของ
นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตอุดรธานี.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต . (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๔๙

อัจฉรา เฟงเล็งผล , ปัจจัยที่ส่งผลต่อนิสัยในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔
โรงเรียนเบญจมราชาลัย เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

(๓) บทความ:

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (ศาสตราจารย์ พิเศษ), หัวใจพระพุทธศาสนา. พุทธจักร. ปีที่ ๖๑
ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๕๐) : ๔-๕.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

แก้ว ชิดตะขบ. **คู่มือชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๔๙.

วันชัย พงษา .**จัดการเรียนการสอนอย่างไรทำให้เด็กมีปัญหา**. นครศรีธรรมราช: พิมพ์ครั้งที่ ๒
โรงพิมพ์เมื่อดทราย, ๒๕๔๔.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. **หลักการสอน. ฉบับปรับปรุง**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๓
โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์), ๒๕๔๖.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

การสอนแบบไตรสิกขา.<http://www.vicha.kroophra.net/index.php?option>.

ภาพสรุปโรงเรียนวิถีสัทธรรม. [http://www.watphraphutthachai.com/watphrabuddhachay/
School_put/school_put2.htm](http://www.watphraphutthachai.com/watphrabuddhachay/School_put/school_put2.htm)

อาสาสมัครผู้เขียนวิกิพีเดีย. **ทฤษฎีการเรียนรู้**. <http://www.th.wikipedia.org/w/index>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. พระครูสุโมธานเขตคณารักษ์, ดร.
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี
๓. ดร.สาคร มหาหิงค์
๔. นางสาวนรงค์ เต็มอินทร์
๕. นางสาวลักษณ์ เรืองวิเศษ

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร นางสาวนรงค์ เต็มอินทร์

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร.สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขออนุญาตคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ (นิสิต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร นางสาวลักษณ์ เรื่องพิเศษ

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนา รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร. สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

นายสุหัชชา พิมพ์เนา (นิสิต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนี้ จรุงศิริวัฒน์ และ ดร.สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ (นิสิต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๐

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร. สาคร มหาหิงค์

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร. สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ (นิสิต)

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๐

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระครูโสมธานเขตคณารักษ์, ดร.

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๕๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร. สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสมธณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

นายสุหัชชา พิมพ์เนาว์ (นิสิต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์ และให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๕

๒๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง อนุญาตแจกแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนา รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร.สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสัมภาษณ์ในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

นายสุหัชชา พิมพ์เนา (นิสิต)

๖๔๒๖

๒๕๕๘

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๗๘

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม

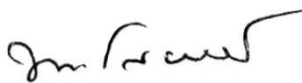
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน 30 ชุด

ด้วย นายสุหัชชา พิมพ์เนา รัทสประจําตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๒๑ นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์ และ ดร.สมควร นามสีฐาน เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตเข้าสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในหน่วยงานที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพนับถือ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

นายสุหัชชา พิมพ์เนา (นิสิต)

โทร. ๐๙๓ ๔๔๑ ๔๒๕๘

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น

.....

ชื่อผู้วิจัย นายสุหัชชา พิมพ์เนาวัล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอน
 สังกศศศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชณี จรุงศิริวัฒน์ ดร. สมควร นามสีฐาน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา และ
 แนวทาง/ข้อเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา
 ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น แบ่งเป็น ๓ ตอน
 ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้บริหารและครู ต่อการจัดการเรียนรู้
 ตามหลักไตรสิกขา

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้
 ตามหลักไตรสิกขา

ขอให้ท่านโปรดตอบตามความเป็นจริง เพราะคำตอบของท่านมีคุณค่าและเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้การตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะไม่มีผลเสียหรือผูกพันต่อตัวท่านในทางใด ๆ
 ทั้งสิ้น เพราะผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาในลักษณะขององค์รวม

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
 สุหัชชา พิมพ์เนาวัล

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลของท่านตามความเป็นจริง

ชื่อ/นามสกุล.....

เพศ

ตำแหน่ง.....
 อายุ.....ปี
 ระดับการศึกษา.....
 ประสบการณ์การบริหาร/ประสบการณ์การทำงาน.....ปี
 วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับผู้บริหารและครูต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยแบ่งเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร
๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการเรียนการสอน
๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี
๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

คำชี้แจง ให้ท่านพิจารณาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม เป็นอย่าง และให้บรรยายในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร (เฉพาะผู้บริหาร)

๑. การจัดทำหลักสูตรตามหลักไตรสิกขา

.....

๒. หลักสูตรได้กำหนดแนวทางการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

.....

๓. การส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักไตรสิกขาในการจัดการเรียนการสอน

.....

๔. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

.....

๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้

๒.๑ มีการชี้แจงให้เข้าใจถึงแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและจุดประสงค์การเรียนรู้

.....

.....

.....

๒.๒ มีการทบทวนความรู้ที่สอนในคาบ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียนที่เร้าความสนใจ

.....

.....

.....

๒.๓ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในระหว่างเรียน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

.....

.....

.....

๒.๔ มีการจัดเนื้อหาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริงอย่างบูรณาการ สอดคล้องกับสถานการณ์สังคม

.....

.....

.....

๒.๕ มีการกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ตลอดเวลาปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและแก้ปัญหาในการเรียนของนักเรียน

.....

.....

.....

๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี

๓.๑ การใช้สื่อการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาเพียงพอกับจำนวนผู้เรียน

.....

.....

.....

๓.๒ เอกสารประกอบการเรียนการสอนใช้สื่อการสอนหลายประเภท

.....

.....

.....

๓.๓ การใช้สื่อที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย หาง่าย และมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการสอน

.....
.....
.....

๓.๔ การแนะนำแหล่งการเรียนรู้ใช้สื่อที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

.....
.....
.....

๓.๕ การใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้

.....
.....
.....

๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔.๑ มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมเป็นประจำ

.....
.....
.....

๔.๒ มีการจัดป้ายนิเทศกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

.....
.....
.....

๔.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานที่กับพุทธศาสนา

.....
.....
.....

๔.๔ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมวางแผนและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมสำคัญทางศาสนา

.....
.....
.....

๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

๕.๑ มีการแจ้งวิธีการวัดและประเมินผลให้ทราบล่วงหน้า และหลากหลายสอดคล้องกับสภาพจริง

.....

.....
.....

๕.๒ มีการวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมเนื้อหา มีทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดความรู้พื้นฐาน

.....
.....

๕.๓ มีการวัดและประเมินผลทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี

.....
.....

๕.๔ มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลของตนเองและเพื่อนให้
ทราบทุกครั้ง

.....
.....

ตอนที่ ๓ แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนา
ผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัด
ขอนแก่น

คำชี้แจง : ให้ท่านพิจารณาถึงแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา ว่าเป็นอย่างไร และให้เขียนบรรยาย พร้อมข้อเสนอแนะในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านหลักสูตร

.....
.....

๒. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการจัดการเรียนรู้

.....
.....

๓. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านสื่อและเทคโนโลยี

.....
.....

๔. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

.....
.....
.....

๕. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการวัดและประเมินผล

.....
.....
.....

ภาคผนวก จ.
ภาพการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

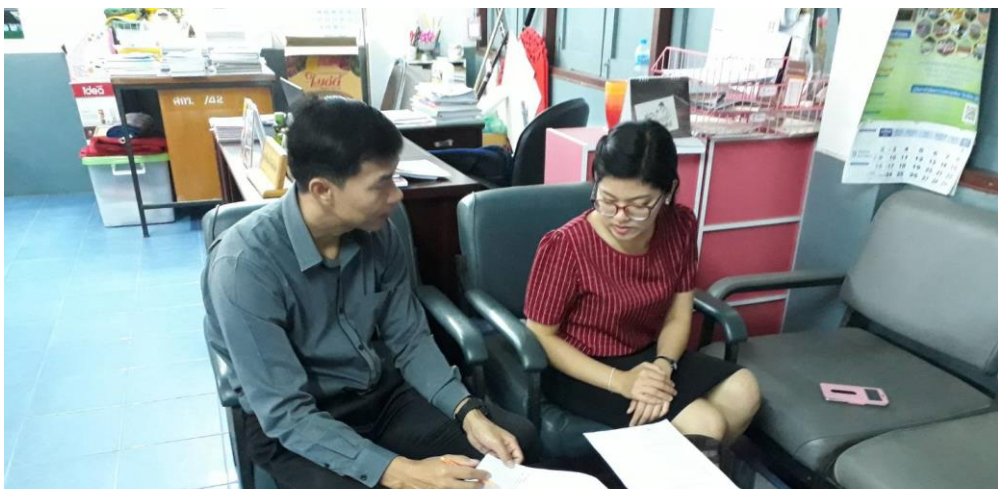

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล : นายสุหัชชา พิมพ์เนาวิ
วัน เดือน ปีเกิด : วันพฤหัสบดี ที่ ๘ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

- ภูมิลำเนาที่เกิด : บ้านเลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๓ ตำบลวังหลวง อำเภอเฝ้าไร่
จังหวัดหนองคาย รหัสไปรษณีย์ ๔๓๑๒๐
- การศึกษา : -ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ (พธ.บ.)
สาขาวิชาเอก ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
-น.ธ. เอก, ป.ธ. ๖, ป.วค. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู)
-ประกาศนียบัตร หลักสูตรช่างซ่อมเครื่องและอุปกรณ์คอมพิวเตอร์
ระดับมีอาชีวะ
- ประสบการณ์การทำงาน : พ.ศ. ๒๕๕๒
เป็นวิทยากรภายนอกให้ความรู้วิชาสังคมศึกษา, ประวัติศาสตร์
โรงเรียนบ้านหนองหว้าหนองหญ้าปล้อง สพป. เขต ๕
พ.ศ. ๒๕๕๓ - เป็นครูอัตราจ้าง โรงเรียนเวียงวงกตวิทยาคม อ.
เวียงเก่า จ.ขอนแก่น สพป. เขต ๕ (ก่อนแยกเป็น สพม. เขต ๒๕)
- เป็นพนักงานราชการ ตำแหน่ง ครูผู้สอน โรงเรียน
หนองนาคำวิทยาคม อ.หนองนาคำ จ.ขอนแก่น สพม. เขต ๒๕
พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงปัจจุบัน - รับบราชการครู ตำแหน่ง ครู ค.ศ.1
โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม อ.กระนวน จ.ขอนแก่น สพม.
เขต ๒๕
- ผลงานทางวิชาการ : -
- ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) : -
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : บ้านเลขที่ ๒๑๓ หมู่ที่ ๑ เทศบาลตำบลบ้านโคก
อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ ๔๐๑๕๐
โทร. ๐๙๓-๔๔๑๔๒๕๘